

VZDĚLAVACÍ
KNIHOVNA KATOLICKÁ.

—◇—
POŘADAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH. * Dr. ANT. PODLAHA.

—•• Se schválením ••—

nejd. kníž. arc. ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884.

SVAZEK XVIII.

SVAZEK XVIII.

PRAVÁ a NEPRAVÁ
EMANCIPACE ŽEN.

V PRAZE 1900.
CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

PRAVÁ A NEPRAVÁ
EMANCIPACE ŽEN.

Napsal

P. Aug. Rösler, C. SS. R.

České autorisované vydání.

V PRAZE 1900.
Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

PŘEDMLUVA.

Na prakticko-sociálním kursu ve Štrasburce, který se konal od 9. do 15. října r. 1898, jednalo se též o otázce ženské. Předmět ten svěřen byl P. Aug. Röslerovi, C. SS. R. Přednášku jeho, kterou o této důležité otázce měl, přinesl r. 1898 časopis »Arbeiterwohl« (seš. 1.—3.), načež vyšla r. 1899 i samostatně, značně jsou rozšířena. P. Rösler podržel i v tomto samostatném vydání formu přednáškovou. Proto i české vydání, k němuž p. autor laskavě svolení dal, podrželo formu tu.

Podáváme pak toto pojednání v českém jazyku proto, že pokládáme za nutné, aby i u nás o otázce ženské názory se vytříbily. A ač nejsme již úplně bez pomůcek o věci té jednajících, přece nepokládáme vydání této práce nijak za zbytečné, nýbrž máme je za prospěšné, a to již z toho důvodu, že autorem spisu tohoto jest muž, který patří v Německu k nejlepším znalcům otázky ženské na straně katolické. Ostatně pak kratší toto pojednání má býti u nás přípravou na české vydání obsírnějšího a důkladného spisu Röslerova: »Die Frauenfrage vom Standpunkte der Natur,

der Geschichte und der Offenbarung«, jakmile vyjde v novém přepracovaném vydání, což záhy státi se má. Mámeť již od r. 1896 v překladě Vaňkově Beblovu »Ženu v minulosti, přítomnosti a budoucnosti«, proč bychom neměli míti v rukou i české vydání knihy Röslerovy?

Dr. Josef Tumpach.

ÚVOD.

Ženská otázka týká se mužů právě tak jako žen; proto též muži jednají o ní zde na prakticko-sociálním kursu. Nebude pak se škodou, zmíniti se hned na počátku o našem právu a naší povinnosti k tomu, a to již z toho důvodu, by se nám nemohla činiti výtká, že nebyl zde referát o této důležité otázce svěřen ženě, tak jako se to stalo jinde. Na šestém evangelicko-sociálním sjezdě v Erfurtě dne 6. června 1895 měla paní Gnaucková-Kühnová*) přednášku o »sociálním postavení ženy«, a jeden z účastníků vyjádřil se pak o řeči té takto: »Je to pro muže věci zahanbující, že práci rozhodně nejlepší, a to formelně i obsažně nejdůležitější, že to, co letošnímu sjezdu dodávalo výrazu a rozhodujícího znaku, podala žena; zahanbující je to zejména pro ty, kdož proti vystoupení ženy činili největší námitky.«**) Mohu říci, že řeč paní Gnauckové-Kühnové, když jsem ji četl, naplnila mne úctou a způsobila mně opravdovou radost. Zdaž se mužům na sjezdě Erfurtském bylo skutečně

*) Alžběta Gnaucková-Kühnová z Berlína přijala letos dne 24. března víru katolickou, složivši vyznání víry v kostele Redemptoristů v Mauteravě ve Štýrsku. Ke konverzi pohnul ji princip autority a panenství v církvi katolické. Rádcem jí byl autor této knihy, P. Aug. Rösler, C. SS. R.

**) »Die Wahrheit« 195, č. 43.

tak zastydět, jak to zmíněný kritik praví, nevím. Ale to vím, že by Štrasburský sociální kurs katolickým mužům zahanbení takového nepřinesl, i kdyby zde mluvila dáma tak nadaná, zkušená a vážná, jako dáma zmíněná. Nikoli z bázně před zahanbením pozvalo předsednictvo lidového spolku místo dámy mne, abych tu o ženské otázce promluvil, nýbrž na základě pravdy, že právě tato otázka je pro muže zrovna tak důležitá jako pro ženy, že přes veškeré hnutí ženské nemůže být bez mužů rozřešena, a že bychom matce své, církvi katolické, byli k necti, kdybychom jako synové její nevěděli, čím jsme ženám, svým sestřím v Kristu, povinni. Proto také přijímáme zcela čest, kterou Louisa Hagenová*) době naší uděluje proto, »že stále nové hlasy ve veřejnosti se ozývají, jež ujímají se práv žen svobodných.« Ovšem však chovám pro tyto, ochrany právní tak potřebné ženy větší naděje, nežli jaké má pro ně zmíněná dáma se svého polovičatého stanoviska, když dí: »Avšak kromě práva na udělení práv ve společenských stycích a obcování, jež jim poskytnou možnost, aby ve styku s muži ducha svého a charakter svůj vzdělaly, nebude lze svobodným ženám zabezpečiti v nynějším řádě žádných jiných výhod.« Mohu to tudíž vítati jako lepší znamení, když i se strany sociálně-demokratické jasně a přesně pronáší se pravda, že bez mužů otázka ženská rozřešena býti nemůže. Byť cíl náš a cesta k němu se snahami sociálně-demokratickými v naprostém byly rozporu, přece uznáváme rádi každou pravdu, jež se nám s této strany předkládá jako výsledek důsledného myšlení. Neboť jenom od pravdy lze se nadíti spásy, a pravda je nedůslednému a polovičatému liberalismu mnohem nepřístupnější, než sociální demokracii. Proto přes veškerý odpor k sociální demokracii vítám přece tato pravdivá slova paní z Gižyckých:**) »Boj o existenci, jenž milliony žen vrhá a žene na katedry, do

*) Louise Hagen, Die Erziehung der weiblichen Jugend vom 15.—20. Lebensjahre. Erfurt 1897, str. 24.

***) Lily von Gižycki, Zur Beurtheilung der Frauenbewegung in England und Deutschland. 1896 Str. 46.

továren a dílen, na jeviště a divadla, do krámů, výčepů a v náruč prostituce, je beznadějný, pokud se ženy neprohlásí za jedno se svými mužskými spolubojovníky. Kde je tento boj o existenci spolu konkurenčním bojem proti mužům, tam ženy, jako tělesně slabší, musí na širých oblastech buď samy podlehnouti nebo své potomstvo již od narození zkáze zasvětit. Avšak ani bojující muži nedosáhnou svého cíle, nebudou-li jim ženy státi po boku. Jako závaží zavěsí se jim na nohy. Vzpomeňme jen toho, jak klesají mzdy všude tam, kde ženy v zástupech do práce se hrnou! Místo boje proti sobě musí zaujati boj pro sebe a společně vedený.«

* * *

Ženská otázka mohla by se správně, nebo snad správněji, zvatí též otázkou člověčenstva. Neboť na čem závisí řešení otázky té? Na tom zajisté, abychom věděli, jaký poměr má dle práva a spravedlnosti, t. j. dle vůle Stvořitelovy, panovati v lidské společnosti mezi mužem a ženou. Již to, že za dob našich otázka taková existuje, je důkazem, že pravý vzájemný poměr obou pohlaví je porušen nebo nesprávně pojat. »Muži neznají žen a ženy neznají mužů,« stěžovala si nedávno jedna dáma.**) Uvidíme, pokud je tomu tak. Aby pak slova ta netýkala se právem i nás, jednáme zde o otázce ženské. Nejprve tudíž budiž připomenuto, že ve věci té zavládl ve společnosti v mnohém ohledě jakýsi chorobný stav. Avšak nemoc nelze poznati, a tím méně lze ji vyléčiti, není-li známo, v čem záleží zdraví, čili jaký je stav zdravý. Proto vysvětlím nejdříve rádný a správný poměr mezi mužem a ženou dle zásad rozumu a učení katolického. Neboť všechny jednotlivé otázky a stesky, jež jsou v otázce ženské zahrnuty, jako ku př. otázka o postavení dělnic, o úkolu ženy vzdělané, o vzrůstající nechtuti k manželství, o pracovní a výrobní způsobilosti a oboru činnosti žen, všechny závisí pouze na správně

*) Louisa Hagenová, l. c., p. 16.

odpovědi ke hlavní a základní otázce: Jaké právní nároky oproti muži v oboru života společenského přísluší ženě dle práva přirozeného a se stanoviska křesťanství, čili jak musí býti uspořádáno společenské postavení ženy k muži? »Kdo myslí« — tak píše Anna Beyerová*) — »že, jak se často říká, otázka ženská není leč otázkou chlebovou, ten má pro zápasící idee své doby pranepatrné porozumění. Otázka ženská není převahou ani otázkou vzdělání; otázka ta je hlubší a širší; je to otázka, jež se otáčí kolem hodnoty a důležitosti, jakou žena pro člověčenstvo má. Dejte mně vzdělání, jež by mně poskytlo možnost, abych si založila existenci původu svému přiměřenou — toť to první, co požaduje dcera od rodičů, žena od společnosti a státu týměž právem, jako muž. Druhý, mnohem vyšší a mnohem mravnější požadavek jest pak tento: Dejte mně úctu a vážnost, jež mně patří jako osobnosti duší opatřené, Bohem chtěné! Jenom žena povýšená a ctěná může působiti účinně na pokolení nynější, především však na pokolení, jež pro budoucnost vychovati se má. Po této stránce, ale také jen po stránce této přísluší otázce ženské ono veliké místo, jež nyní na bojišti veřejnosti zaujímá.« Podobným způsobem charakterisuje význam ženské otázky paní Gižycká se svého stanoviska sociálně demokratického. »I kdyby si německé bojovnice za práva žen« — tak píše**) — »zjednaly přístup do všech oborů mužů, kdyby mužům právně na roveň byly postaveny a aktivní i passivní právo volební dostaly, nebude tím otázka ženská v Německu rozřešena, právě tak jako není rozřešena v jiných zemích, kde již přání ta jsou splněna.« Od čeho však paní Gižycká rozřešení toho očekává, to že je nadějí klamnou, lze dokázati. Než v tom opět dlužno jí dáti za pravdu, když dí: »Ženská otázka není ani otázkou starých panen, ani otázkou sexuální, ani otázkou politickou, ani otázkou ryze oekonomickou, nýbrž otázka ženská zabírá v sobě všechny tyto je-

*) Anna Beyer, Die Erziehung der weiblichen Jugend vom 15.—20. Lebensjahre. Erfurt 1897, str. 48.

**) Lily v. Gižycki, l. c., str. 45.

dnotlivé směry, jsou sama částí, a to částí velmi důležitou, otázky sociální.« »Otázka sociální je otázkou ideovou — a proto též theologickou,« praví se v úvodní řeči sociálního kursu Štrasburského, ve kterýchžto slovech obsaženo je vše, co tuto bylo řečeno; a to platí zvláště o otázce ženské. Slova, jež jsem právě uvedl, napsána ženami ne katolickými. Mohu říci, že na to upozorňuji s radostí. Příčinou radosti mé není však okolnost, že jsem ve své knize »Die Frauenfrage«*) pověděl podobnými slovy totéž. Má kniha vyšla r. 1893, a projevy uvedené staly se později, aniž dá se dokázati nějaká závislost. Avšak souhlas toho, co jsem napsal já, jako katolický řeholník, s tím, co napsaly rozumné ženy mimo církev a namnoze na jiném stanovisku stojící, je mně zárukou možného dorozumění se o tom, v čem ony s námi nesouhlasí. Proto nepřistupuji k úkolu svému jako černohlíd a pessimista. Přes to, že již tolik nesmyslů o ženské otázce bylo napovídáno a napsáno a stále se ještě hlásá a píše, přece vine se též celým hnutím jistý zdravý proud, který po odklizení krise pomůže mnohé zlo odstránovati a mnohé dobro podporovati. Ukáži-li v pojednání tomto, že my v učení a praxi katolické církve, ovšem aniž bychom toho využítkovali, máme již to, čeho si ony ženy teprve přejí, odpovím zároveň na výtku, že jsme my katolíci v ženské otázce »zpátečníky«. Přes to však je čilejší všímání si otázky ženské se strany katolické žádoucí a nutno.

Ptám se tedy: Co může žena hledíc k muži po právu žádati? Všeliké zkracování byt' jediného právního nároku ženina je utlačováním ženy a vzbuzuje nutně touhu po odstranění těchto překážek čili touhu po osvobození — emancipaci. Rozhlédneme-li se po době přítomné, vidíme nejprve mnohé ženy, jež ve svých právech skutečně jsou zkráceny, a proto právem po vysvobození z nespravedlivého ujařmování, t. j. po pravé emancipaci volají. Dále však vidíme a slyšíme též ženy, jež sní o svobodě, jaké tu nikdy nebylo, a

*) »Die Frauenfrage vom Standpunkte der Natur, der Geschichte und der Offenbarung beantwortet«. Wien, Jos. Roller.

jež — řekněme to ihned — nikdy se též nedostaví, protože je proti přírodě; a ženy ty zastupují emancipaci nepravou. Konečně pak jsou ještě ženy, jež o stoupenky ani jednoho ani druhého směru se nestarají a o celé ženské otázce věděti nechtějí, ač by se mohly a měly řešení otázky té činně účastniti. Těmto třem druhům žen odpovídá arci tolikéž druhů mužů, kteří buď o pravou emancipaci žen usilují, nebo je ve falešných názorech o svobodě posilňují, nebo pro otázku tu žádného účastenství nejeví, resp. počet utlačovatelů žen rozmnožují. Přistupuji tudíž k tomu, abych podal právní požadavky utlačovaných žen a poskytl podpory pozeňnané činnosti těch, kdož o pravou emancipaci žen usilují; spolu vynasnažím se ukázati lichost přehmatů stoupenců nepravé emancipace, a konečně je mým přáním, abych probudil k vážné práci ty, kdož k ní netečně se chovají. Krátce řečeno: chcivystoupiti ve prospěch všestranné, pravé svobody, resp. ve prospěch pravé emancipace ženy. K tomu však je především potřebí jasného a pravého pojmu o svobodě vůbec a o svobodě ženy zvlášť.

Kdy je nějaký tvor svoboděn? Může-li se ve svých mezích neobmezeně pohybovati a úkol naň vložený plniti. Vizme rybu. Ryba je svobodna, může-li se ve vodě proháněti a nerušeně se vyvíjeti. Nemá však té svobody, aby přes meze jí vykázané odebrala se též na souši; jeť na vodu odkázána tak, že ryba bez vody stala se příslovečným obrazem nešťastné, zhoubě v šanc vydané bytosti. I cítí se snad ryba býti zbavenou svobody proto, že uložen jí zákon jí obmezující, který zní: žij ve vodě, a jenom ve vodě? Či by snad ryby, kdyby měly rozum, odbývaly sjezd a lámaly si hlavy tím, jak by mohly žiti též na zemi? Naopak, ryba jest ráda a celé její štěstí v tom záleží, může-li tento zákon plniti. — A právě tak není ani člověk svoboděn, může-li, ne dbaje žádného zákona a vyšší autority, činiti vše, co chce, a neuznává-li žádného jiného zákona kromě toho, jež si sám dal. To je svoboda liberalismu, který chce člověka a společnost »emancipovati« od Boha a

řádu Božího, a jenž hlásá autonomii, t. j. svobodně sebeurčování bez všelikého ohledu na Boha a bez všelikého omezení skrze společnost lidskou. Než svobodu tu prohlašuje za lež sama příroda, jež stanovila a stanoví člověku neposunutelné meze v životě fyzickém, intelektuálním a mravním. Vlastní zkáza je nutným toho následkem, když člověk své tělesné a duševní síly přes určitou míru napíná, nebo když, povrhne zákony mravnosti, dovoluje si činiti, co mu svědomí jako věc nedovolenou činiti zakazuje. Ne dbá-li zákonů těch, ničí sama sebe. Není tudíž pravé svobody bez řádu a zákona, nýbrž svoboda jest jenom v zákoně a pod zákonem božské vůle, jemuž se člověk svobodně podrobuje.*) Všeliké popírání životních zákonů je zneužíváním svobody a vede k záhubě do-tyčné bytosti. Křesťanství poměru tohoto nezrušilo, nýbrž jej zdokonalilo. »Nepřišel jsem zákona rušit,

*) Budiž poukázáno k tomu, že právě katolická paní, Mathilda sv. paní z Habermannů, s důrazem vytkla tuto pravdu, jež se zdá převyšovati chápavost mnohých učených mužů našich dob. Ve své důmyslné a duchaplné knížce: »Die christliche Frau. Ihre Bedeutung und Aufgabe in der Gesellschaft« (Mainz 1881), jež ovšem není četbou zábavnou, praví na str. 122: »Das Sollen kündigt das Vorhandensein eines ursprünglichen und deshalb höheren Willens an. Diesem Willen hat der Sollende sich unterzuordnen. Das Gesetz, welchem die Pflicht entspricht, fordert Unterordnung noch vor der Mittheilung des Geistes des Gesetzes selbst. Deshalb ist der dem Gesetz sich Unterwerfende noch unfrei. Er handelt wohl nach dem Gesetze, aber noch nicht aus dem Geiste desselben, den er noch nicht in sich aufgenommen. Anders ist die Unterwerfung, die sich in der Freiheit vollzieht. Der Geist des Gesetzes, nun aufgenommen, wohnt und lebt im Geiste des sich Unterwerfenden selbst. Aus dieser Lebenseinheit folgt der Entschluss sich zu unterwerfen. Der Wille, welcher das Gesetz so in sich aufgenommen und so zu seinem Gesetze gemacht hat, entschliesst sich also jetzt nicht mehr infolge eines äusseren, fremden Gebotes, sondern nach einem von ihm selbst anerkannten und in ihm lebendigen, mit ihm eins gewordenen Gesetze. Nachdem aber nur das Christentum den Geist selbst dessen verleiht, was man zuletzt und eigentlich soll, so ist auch nur die christliche Freiheit wahrhaft Freiheit. Und wie die wahre Freiheit nur im Christenthum und in der Kirche ist, so sind auch das Weibliche in der Seele und dessen Sichtbar-gewordensein, d. i. das Weib, wahrhaft frei nur als christlich Weibliches und als christliches Weib.«

ale naplnit.« (Mat. V. 17.) Tato slova Kristova platí též o zákoně, jímž Stvořitel již v přirozenosti upravil poměr mezi mužem a ženou. Proto pravíme: Žena je svobodna tehdy, může-li 1. jako individuum (jedinec), 2. jako člen společnosti plniti všestranně onen úkol, jenž jí přírodou je vykázan. Tento společenský životní úkol ženy je však třeba ještě blíže určit, jelikož následkem nejasného rozlišování šíří se ve spisech o ženě jednajících plno bludů. Neptej se — tak se mluví — zda jde o muže nebo o ženu, nýbrž měj na mysli člověka, který je týž v muži i v ženě. Zde smíšena pravda s bludem. I v muži i v ženě je zajisté celá a plná přirozenost lidská stejně obsažena; avšak muž nese a jeví tuto přirozenost lidskou jinak nežli žena. Dlužno tedy rozeznávat, co jest oběma společno, a co mají oba různě od sebe držeti a zdokonalovati. Poslední cíl a účel lidského života jest ovšem ženě s mužem zcela společný, poněvadž žena je právě tak jako muž zcela a úplně člověkem, obrazem Božím. Avšak zde na zemi, jako člen společnosti lidské, má žena k tomuto poslednímu cíli, t. j. k věčné blaženosti, k nazírání na Boha, směřovati jako žena, a nikoliv jako muž. Má jinou stavbu těla, jiné vlohy a dary těla i duše nežli muž, a proto též jiné úkoly. »Příroda dí: Muž a žena jsou různí a rozlišeni, protože mají dostátí různým úlohám. Idea božská je základem obou těchto stvoření; všeliký pokus, směřující k odstranění tohoto rozdílu mezi mužem a ženou, jest proti přírodě — a proto beznadějný.« *) A v tom právě spočívá nenahraditelná, svého druhu jediná hodnota ženy pro muže a pro celou společnost lidskou, že žena může to, co muž nemůže. Měří-li se žena dle muže, snaží-li se státi se mu rovnou a chce-li konati totéž, co i muž koná, ničí svou hodnotu. Nejprve totiž výkonů mužových nedostihne, a pak dává zakrněti svým

*) E. Gnauck-Kühne, Die sociale Lage der Frau, str. 13. (Český překlad Jana Náhlavského vyšel v Praze v »Knihovně rozhledů« r. 1899 pod názvem: »Sociální postavení ženy«. Viz tam str. 15.) Rozvedení této idee viz u sv. paní z Habermannů, I. c., str. 8.

zvláštním vlohám ženským, pro něž je muži a společností nezbytnou. V tom zajisté, že jest jinou nežli muž, záleží její význam a důležitost pro společnost, a každý, kdo při posuzování ženy bere si za měřítko muže, dospívá k bludům. Povinností ženy jest, aby mohla své zvláštní vlohy ženské co možná nejvíce rozvinouti a zdokonaliti — pak je svobodna.

Než, které jsou ony zvláštní vlohy a v čem záleží ona zvláštní životní úloha ženy? Měl-li bych označiti to slovem jediným, pak zní slovo: mateřství či mateřskost. *) Pojmu tomu třeba však vysvětlit. Onen fyziologický chod a děj, jenž činí ženu tělesnou matkou dítěte, neobsahuje v sobě zajisté nijakým způsobem všeho, co slovem »matka« nebo »mateřství« se vyjadřuje. To mohl by tvrditi pouze hrubý materialismus, jenž chce člověka snížit na zvíře. Vždyť mateřství je možno i bez tohoto ryze smyslného a smyslům přístupného chodu. Mámeť řeholnice, jež nosí název matek (mater), ačkoliv se zavázaly k ustavičnému panenství. Se zvláštním důrazem uvádím na důkaz této pravdy slova paní Gnauckové-Kühnové: »Pouhý fyziologický děj sám o sobě nemůže býti nikterak pokládán za splnění Bohem

*) Anna Beyerová, Die Erziehung etc., str. 51, praví s naprostým nepochopením a úplnou neznalostí přirozenosti lidské toto: »Was aber ist es, das dem Weibe vor dem Manne gegeben ist? Es ist nicht seine Schönheit, nicht sein Verstand, nicht sein Blick für das Kleine, nicht seine praktische Thätigkeit, nicht einmal seine Sittlichkeit, es ist das alte bekannte, oft verlachte und verspottete und doch ewig Wahre, das, was die Deutschen alter Zeit im Weibe verehrten, das Gottahnende, das Gotterfüllte. Es ist etwas Wunderbares um die Seele eines Weibes. Ein Weib kann sehr wohl ein Kind der Gegenwart sein. Es kann sehr wohl zweifeln an der Wahrheit überlieferter Glaubensartikel und es hat doch seinen Glauben, seinen Gott, seine ideale Liebe. Es muss diese Liebe, es muss seinen Dank, seine Sorgen, Aengsten und Nöten, es muss dies alles ausströmen im Gebete. Thoren die, die das Weib deswegen der Inkonsequenz beschuldigen! Sie kann eben nicht anders. Ein Weib sein und beten müssen, ist ein Naturgesetz.« Proti tomu jest se mužům slavnostně ohraditi. Neboť jako jest pravda, že člověkem být a se modliti spolu nerozlučně souvisí, tak jest nepravdou, připisuje-li se toto nutné projevení náboženství jenom ženě.

chtěného úkolu ženy (mateřství); tenť stane se jím teprve tehdy, vybaví-li se jím právě smýšlení, vybaví-li mateřství, jež je jádrem všeliké ženskosti.*)

Naplněna-li žena duchem oné nezištné, obětavé lásky a dobroty, jež starostí svou objímá vše, co její mateřské péči je svěřeno; stráží-li rozhodně oné mravní něžnosti, jež chrání život společenský před sprostotou, pak smíme jí přiřknouti čestného jména matky s veškerou jeho důstojností a jeho právy. Ovšem, především a obyčejně jeví se tento duch u ženy největší měrou ve všestranné starosti a péči o její vlastní tělesné děcko. Tehdy je žena ve svém živlu, může-li ducha tohoto nabýti a jej skutkem osvědčovati; proto musí výchova ženská směřovati aspoň k tomu, aby žena nepozbyla schopností k osvědčování svého mateřství. Žena je svobodna, jako ryba ve vodě, může-li vystupovati jako matka v nejvznešenějším slova toho významu. Chceme-li tedy ženu osvoboditi čili emancipovati, jest nám odstraniti všechny poměry a okolnosti, jež jí dosažení a plnění důstojnosti mateřské a práv mateřských stěžují nebo znemožňují.

S tohoto stanoviska dlužno tudíž uvažovati o postavení ženy: a) jakožto individua, b) jakožto člena společnosti domácí a c) jakožto člena společnosti občanské a státní. Nutno vyložití, jak Kristus ve své církvi přinesl ženě svobodu v oborech těchto, a jaké postavení určuje a určil ženě rozum a křesťanství. Pro praktickou potřebu třeba pak při tom udati, co se k vymanění ženy v těchto oborech má státi.

I. Svoboda ženy jako individua.

Žena jakožto individuum má nárok na tutéž důstojnost svobodné, lidské osobnosti jako muž a má všechna její práva, a to i na poli sociálním, pokud jich vykonávání s její zvláštní úlohou životní spojití se dá.

*) Gnaucková-Kühnová, l. c., českého překladu str. 16.

Platí pak to zejména:

1. O nábožensko-mravní důstojnosti a úctě. Proto stanoví též křesťanský zákon mravní pro obě pohlaví tytéž povinnosti. Katolickému křesťanu, který zná katechismus, je to arci tak samozřejmo, že si to ani jinak mysliti nedovede. Proto naplňuje to jaksi podivem, když paní Gnaucková-Kühnová od svých posluchačů žádá: »Prohlašte ženu za svobodnou, mravní osobnost — a tak podniknete nejúčinnější boj proti nemravnosti«, nebo praví-li: »Vzdělaná žena, jež poznala význam a důležitost rodiny, musí nahlédnouti, že laxní morálka, že neřest je nejhorším nepřitelem života rodinného, a zaujme vědomě určité stanovisko k důležitým otázkám mravnostním, jež hladinu doby naší rozčeřují; vzmuží se a nabude odvahy, aby, opírajíc se o 8. hlavu evangelia sv. Jana, žádala jednotejnou morálku pro obě pohlaví, a přispěje k tomu, aby stala se konečně v budoucnosti skutkem slova, jež nedávno v říšském sněmě (německém) pronesena byla, slova totiž: Společnost vyvrhuje nemravné muže ze svého středu.«**) — Podivem, pravím, naplnila by slova tato prostého křesťana, jenž dle návodu katolického katechismu odvozuje z evangelia mravní své zásady. Neboť v křesťanství neslyšeli hoši nikdy jiného učení o mravech nežli dívky, dle slov apoštolových: »Kterížkoli jste v Kristu pokřtěni, Krista jste oblékli. (Tu již) není žid ani pohan, není služebník ani svobodný, není muž ani žena; nebo všichni vy jedno jste v Kristu Ježíši« (ke Galat. III. 27, 28). Neplatí-li tudíž někde pro obě pohlaví stejná morálka, nýbrž nutno-li teprve tento požadavek činiti, pak tam křesťanství již vymizelo. To však stává se tam, kde je mravouka bez pevných základů víry, kde je morálka bez dogmatu, kde stalo se prakticky dle sociálně-demokratického hesla náboženství věci soukromou, byť i jinak sociální demokracie theoreticky se potírala, kde každý věří, že má právo, aby si poměr svůj k Bohu upravil dle své individuální libosti, místo aby pro všechny

*) Gnaucková-Kühnová, l. c., českého překladu str. 32.

**) Gnaucková-Kühnová, l. c., českého vydání str. 24.

platila jedna a táž nezvratná pravda, kterou Kristus skrze svou církev hlásá. Slyšme jen o věci té upřímné, ale bezútesné vyznání ženy, mimo církev katolickou stojící, jež ostatně o výchově dívek znamenitě píše:*) »Světový názor člověka má svůj základ v poměru člověka k Bohu, v jeho náboženství. Jaká jest tedy výchova našich dcer co se týče náboženství? Kdybychom žili ve středověku, nečinila by nám odpověď potíží. Avšak v naší době, jež v ohledu náboženském je tak mnohotvárná, tak individuální, jakou ještě žádná doba před ní nebyla, je odpověď ta těžká. — Otcí a matce, kteří si vážnou prací ducha dobyli zcela individuálního, zcela osobního přesvědčení náboženského, těm několika chtít zde dávat pokyny, by se na nás neslušelo. Podobně nepotřebují rady naší ti, kdož se drží tradic. Blaze rodičům, kteří s pravým a věrným přesvědčením mohou napojiti děti své naukami a duchem křesťanství . . . Takovým však rodičům, kteří, jak obyčejná formulka zní, nemohou srovnati se svým rozumem, aby věřili v zákraky křesťanství, avšak nejsou nijak zásadními odpůrci církve křesťanské a jejích zřízení, těm bychom byli radou: Držte se k vůli svým dětem vyznání svých otců, plňte všechny s tím spojené církevní povinnosti a obyčeje. Nenechávejte děti své vyrůstati bez víry!«

Označil-li jsem slova právě uvedená jako »bezútesná«, domnívám se, že jsem tím nenarazil na žádný odůvodněný odpor. Neboť prohlašovati na jedné straně, že vytváření charakteru závisí na náboženství, a že ti rodičové činí děti své šťastnými, kteří je v duchu křesťanství vychovávají, avšak na druhé straně ponechati zcela stranou, existuje li nějaká objektivní, všeobecně závazná pravda křesťanství, toť přece tolik jako v bezútesné nejistotě pochybovati o náboženství a jeho výchovné moci. Avšak tato bezútesnost není nijak oprávněna. Obsahují slova výše uvedená jenom prohlášení úpadku čili bankrotu oné domnělé svobody víry, jež odpadnutím od církve v XVI. století byla založena. Nám odpověď k otázce, existuje-li všeobecně platný,

*) Anna Beyerová, l. c., str. 83.

bezpečný, náboženský základ mravnosti, působí dnes právě tak malou potíž, jako ve středověku. »Ježíš Kristus včera i dnes, onť i na věky«. (K Zidům XIII. 8.) Kristus dal též církvi své nejen pro starověk a středověk, nýbrž pro všechny časy rozkaz: »Učte všechny národy«. Popírání tohoto učení nebo útoky na ně neodstranily nijak jeho pevnosti a platnosti. Proto můžeme dnes právě tak jako druhdý dáti svému přesvědčení výraz slovy: Ženě není třeba strachovati se o čest a vážnost, je-li muž proniknut přesvědčením víry, že každá duše lidská je obrazem Božím a že každý křesťan nosí v duši obraz Kristův křtem svatým jí vtisknutý.

Co platí o mravnosti vůbec, to dlužno vytknouti zvláště o počestnosti v užším slova smyslu, jež je šestým přikázáním Božím přikázána. Muž, překročuje-li přikázání toto, hřeší právě tak těžce jako žena; ano, provina muže, jenž čest ženy napadá, bývá obyčejně větší než vina ubohé ženy, která svůdnictví muže podlehne. Ode dávna však, nebo aspoň od příchodu křesťanství je to thematem neoblíbeným, mluví-li se o věci té podle příkladu Jana Křtitele nebo po způsobu sv. Pavla. Jak známo, mluvil sv. Pavel v Caesarei před vladařem Felixem a jeho chotí Drusillou o spravedlnosti, čistotě a budoucím soudě (Skutkové ap. XXIV. 24 nn.). Než věrnost manželská a čistota nebyly domovem ani u Felixe ani u jeho manželky; dalať se Drusilla Felixem svému prvnímu, zákonnému manželu odlouditi. Proto je nám sotva s podivením, čteme-li: »Zatřesa se Felix, odpověděl: Co se této chvíle týče, odejdi, a v čas příhodný zavolám tě.«*)

*) S veškerou bezohledností buďtež tuto vytkeny a pokárány i takové nanejvýš politování hodné skutečnosti, z nichž jde na jevo, že nemravnost vrstev nižších musí se velmi často připsati na vrub stavům vyšším. Tak ku př. dle zprávy vídeňského listu »Reichspost« z 23. dubna 1899 mluvilo se nedávno velmi mnoho o charvatské prodavačce ovoce, jménem Rosa Benköová, jež vinou vysokorodých pánů uvedena byla na vznešenou dráhu dobrodružného zpusílého života. Když jako 17leté děvče prodávala r. 1891 v jedněch vídeňských kasárnách ovoce, upoutala nejprve jistého jednoročního dobrolníka. V Neulerchenfeldě stala se brzy po té milenkou jednoho plukovníka. Ve vídeňském okrese »Mariahilf« měla luxuriósní byt. Klamala však svého »příznivce«,

Avšak v naší civilisované společnosti máme slátně regulované trpění toho nejsprostšího snižování ženské počestnosti. A co činí se za tím účelem, aby prostitute ta byla zatlačena? Pravím: zatlačena, protože se skorem zdá, jakoby snad i o tomto hrozném zlu měla dle svědectví zkušenosti platiti slova Kristova: »Ačkoli to musí býti, aby přicházela pohoršení; ale však běda člověku tomu, skrze něhož pohoršení přichází.« (Mat. XVIII. 7.) Ženské hnutí jedná tu věru úplně po právu, žádá-li za pomoc mnohem energičtější.

Od 12. do 15. července r. 1898 odbýval se v Londýně mezinárodní kongress pro ochranu mravnosti. Účelem jeho bylo, protestovati energicky proti státnímu regulování prostitute, jež v Indii státním sekretářem Jiřím Hamiltonem opět byla zavedena. V Anglii je od r. 1886 odstraněna. Zákonodárství německé trpí však, co se věci této dotýče, ještě velikými nedostatky.

a ten jí ukázal dvěfe. Jeden mladý důstojník se jí ujal, když ji nalezl v noci v jisté místnosti pochybné pověsti, a umístil ji v hotelu Ronachrově. Za měsíc po té provázela jednoho hraběte na jeho statek do Štýrska, vrátila se s jeho přítelem zpět do Vídně a poznala jistou vysoce postavenou osobu, jež jí upravila v Karlových Varech útulek jako v pohádkách krásný. Pak zmizela Rosa Benköová z Rakouska. Zdržovala prý se na Východě. V Pešti-Budíně však se pojednou zjevila a tvořila záhy střed skandální afféry, jež uvedla ji jako »královnou Východu« ve styk s osobou krále srbského Alexandra. Psaní, o nichž se tvrdilo, že byly psány rukou královnou, užilo se k pokusu vyděračství. Ačkoli Benköová tohoto jednání se nesúčastnila, byla ze země vypovězena a našla útulek ve vídeňském Orfeum. Mladý husarský poručík, hrabě B., se k vůli ní ruinoval. Aby si pomohla, vlákala ve svá tenata 20letého syna pařížského klenotníka Ratze. Nezkoušený tento mladík prohýřil s ní ani ne za 3 neděle 14.000 zlatých a potom se zastřelil. Po té zmizela opět z Vídně s jistým kavalírem a více se nevrátila. — »Reichspost« podotýká k tomu: »Schody metou se, jak známo, s hora dolů. Má-li dole býti lépe, musí se nahoře pilně zametati.« Důkladné zametání bude pak záležitostí v tom, aby »vzdělaní« páni a dámy přestali fabrikovati si zvláštní, zcela osobní mravnostní pojmy. Jak to s těmito »zásadami naprostého sebeurčování individua« v pravdě vypadá, ukázal výtečně na jednom příkladě z Berlína znamenitý historik literární J. C. svob. pán Grotthuss v kritice Sudermannova divadelního kusu »Die Heimat« (Probleme und Charakterköpfe. Stuttgart 1898. S. 164.).

Poměry rakouské objasnil v ohledu tom Dr. František V. Krassel ve spise »Privatrecht und Prostitution« (»Soukromé právo a prostitute«. Sociálně-právní studie. Vídeň 1895). Soukromé právo neposkytuje padlé ženě a potomstvu jejímu nižádné ochrany; pod zákonným dohledem stojící prostitutka je vskutku bez práva a naráží na překážky skorem nepřekonatelné, chce-li se ku mravnosti vzchopiti a neřesti zanechati. Abychom objasnili celou hrůzu těchto poměrův a do nebe volající požadavek ženy po mravním osvobození v této příčině, bylo by třeba, abychom uvedli počet policejné trpěných a strážných prostitutek aspoň v hlavních městech. U převelikého počtu obětí prostitute byl pak to hlad, jenž je dohnal k rozhodnutí, aby v kal ten se ponořily.

Na všeobecné konferenci německých spolků pro ochranu mravnosti, jež se konala ve Frankfurtě nad Odrou dne 7. září r. 1893, vyložil věc tu způsobem pozoruhodným pastor Köttschke v přednášce o »výdělku a čistotě«. Měly-li by snahy zástupců různých směrů dojíti ve věci této svého cíle, musil by ovšem zavládnouti nejprve podstatný souhlas o hodnotě, významu a možnosti čistoty, a na straně křesťanské musila by vůbec zaujati místo zmužilost a odvaha, uznati učení evangelia. S polovičatým křesťanstvím, které již ani s dobou apoštolskou se nespokojuje a jí nechápe, činíme se u nepřátel křesťanství jen směšnými.*) Ostatně možno zde prostředky, jichž k vymáčení ženy z pout prostitute užiti dlužno, naznačiti jen krátce. Prostředky ty musí býti předně takové, aby se jimi nebezpečí prostitute předešlo. Především je třeba, aby se ucpal mohutný pramen prostitute, jimž jest ubíhání dívek z venkova do velikých měst. Nepodporuje-li snad dobře míněná, ale špatně působící zjemňovací výchova dívčí ve školách obecných štítění se hrubých, ale zdravých a nutných prací selských, jak se často tvrdívá, nemůže arci býti zde

*) Takovým způsobem pokusil se Köttschke (»Der christliche Standpunkt in der Frauenfrage« 1893) »reformovati« učení sv. Pavla.

rozebíráno. Ale konečně se přece bude musit nahlédnouti a uznati, že tato velkoměstská horečka je skutečnou sociální nemocí. Nyní pak tato horečka stále ještě stoupá. Organisaace dívčí ochrany, jež má již ráz mezinárodní a stále utěšeně se vzmáhá, činí mnoho dobrého a předejde mnohé zlo. Avšak k důkladnému vyléčení tohoto zla musí se státi ještě mnohem více. Zvláště křesťanským ženským spolkům otevírá se tu po vzoru žen anglických důležité pole činnosti. Sem patří zejména požadavek, aby dozorkyněmi nad ženskými pracovnicemi v továrnách ustanoveny byly ženy; nějaký vážný důvod proti tomuto zcela oprávněnému požadavku uvést se nedá.

Za druhé jest nutno, aby cestou zákona zjednána byla možnost k nápravě a polepšení těm již padlým ženám, jež mají dobrou vůli. Charita sama nemůže zde, jako v mnohých jiných případech, pronikavě působiti. V obém směru však pracovalo již starší zákonodárství církevní — nám ku vzoru — k osvození ženy. Právě zde ve Štrasburce užil r. 1309 biskup Jan z Dirpheimu v potvrzení kajičného ústavu pro padlé těchto slov: »Otroci, nabudou-li svobody, obdrží všechna práva mužů svobodných; bylo by tudíž nespravedливо, kdyby s ženami, jež byly otrokyněmi hříchu, nejednalo se podobně, jakmile se k lepšímu životu vrátily.«

Avšak co se má státi s těmi, jimž se nedostává dobré vůle, aby se uchopily záchranné ruky k polepšení? I těmi jest se za třetí církvi a státu společně obírat, a vhodnými zákonitými prostředky jich zhoubné působení, ale též i působení jejich mužských ochránců bez rozdílu stavu dle možnosti tím způsobem neškodným činiti, aby jim návrat k mravnímu životu byl vždy možný a volný.

Výzvem na ženy, aby hromadnými peticemi na zákonodárné činitele v tomto směru působily, a výzvem na muže, na jichž spolupůsobení v zákonodárství blaho nebo zloba lidu závisí, aby způsobem určeným osvobození čili emancipaci žen podporovali, uzavírám tento odstavec. To však z toho, co bylo řečeno, jest jasno, že skutečné ozdravení lze si zde my-

sliti jenom na pevném náboženském základě křesťanství, bez něhož jsou pojmy o ctnosti, spravedlnosti a lásce k bližnímu jen prázdnými slovy.

2. Poněvadž ženě úplná důstojnost osoby lidské přísluší, má nárok na právo, aby měla nezávisle na muži a o sobě i mimo manželství samostatnou platnost. Žena neprovdaná m ů ž e své povolání životní úplně dobře naplniti. Lituji, že jest mně tvrzení to hájiti proti dámě, jež pro povznesení výchovy ženské mnoho správného pověděla, ale jež se na základě svého polovičatého, proteusovského křesťanství nedovedla povznést k onomu vznešenému ponětí o mateřství, jak je paní Gnaucková-Kühnová správně podala. Louisa Hagenová praví totiž ve svém cenou poctěném pojednání »o výchově ženské mládeže od 15. do 20. roku« toto (str. 25 n.):

»Novější statistika ukázala, že ve věku k ženitbě vhodném — mezi 21 a 35 lety — je teď v Německu přebytek 600.000 mužů. I kdyby počet ten nebyl správný, fakt nechuti k manželství jest tu. Avšak toto štítění se manželství není zjevno jenom u mužů, nýbrž i u žen velice jest rozšířeno, a jevílo by se u nich ještě zřejměji, kdyby sňatek přestal býti jediným prostředkem, jímž může žena dosíci úplného uznání v lidské společnosti. K tomu pak nedojde nikdy, aby se měl tento řád, jenž pouze ženu provdanou uznává za činitele plnocenného, zrušiti, jelikož ve svém základě spočívá na účtě k důstojenství matky . . .

»Manželství bude se moci jen tehdy zváti jediným, pravým povoláním ženy, dokáže-li se, že všechny ženy dospějí v manželství naprosto k úplnému rozvoji charakteru. Pro vyšší třídy (proč jen pro ně?) našeho lidu bude jako cíl výchovy mladých dívek směrodatným stanovisko Karoliny Perthesovy: 'Vážiti si manželství jako nejvyššího(?) dobra a přece ho moci postrádati.' Kdo vědomě postrádá nejlepšího prostředku k vytvoření charakteru, použije tím pečlivěji všech prostředkův ostatních a dospěje tak vždy k výsledku jistou měrou uspokojivému. Neprovdaná žena stojí tu asi jako muž, jemuž nedostává se úplného

zdraví. (!) Je pak známo, že mužové tací mohou energií vyniknouti nad mnohé muže zdravé, a že svět kulturní právě jim vděčí mnohé své nejdůležitější vý-
moženosti. A totéž platí o ženách neprovdaných. I ty smějí se těšiti vědomím, že řád světový a kulturní pokrok mají zajisté místa pro upotřebení jejich sil, a že nemohou ani sil těch postrádati!*

Samo sebou se rozumí, že mně ani na mysl nepřijde, abych štítění se manželství doporučoval nebo podporoval. Avšak to je věru špatná útěcha pro ženy neprovdané, praví-li se, že je manželství »nejvyšším dobrem ženy« a že bezmanželství (stav svobodný) rovno je zásadně vždy stavu chorobnému. Ovšem, kdyby nebylo hodnosti mateřské mimo manželství resp. nad ním, a kdyby zřeknutí se manželství nemohlo se státi též dobrovolně z pohnutek, jež důstojnost lidskou zvyšují, pak by byl názor tento správný. Avšak vedle nuceného bezmanželství, na něž se slova uvedená mohou zcela dobře hoditi, je též dobrovolné zřeknutí se svazku manželského, jež může ženu postavit nad důstojnost matky v manželství. Dle zásady: »Stejně právo pro muže i pro ženu«, chci to ukázati nejprve na muži. Edmondo de Amicis dává ve své velice rozšířené knize »Srdce« *) líčiti jedním žákem následující ideální rys jednoho učitele: »Když byl učitel dodiktoval, díval se na nás okamžik tiše, potom mluvil zvolna: „Jsem bez rodiny. Mou rodinou jste vy. Roku minulého měl jsem ještě matku. Zemřela mi. Jsem sám. Nemám než vás na světě; nemám, koho bych miloval, na koho bych myslil, než vás. Na vás jest býti mými dětmi. Naše škola bude rodinou.“

Dovoluji si otázku: Zaslужují tato slova onoho učitele uznání nebo ne? Je tento učitel postaven tím před soudnou stolicí lidské společnosti výše nebo níže, než kdyby sňatkem rodinu byl založil a místo synů duchovních též tělesné děti svými byl mohl zváti?

*) Kniha ta vyšla též v českém překladě prof. Václava Marka r. 1894 v Praze-Smíchově, nákl. V. Neuberta. Uvedené místo nalézá se na str. 4. n. českého vydání.

Otázka tato není vlastně žádnou otázkou. A nyní se ptám dále: Zaslужuje snad menší chvály nežli tento ideální učitel a menšího uznání dívka, praví-li: Nechci nikoho milovati, leč nemocné a sirotky; jim chci z lásky k Bohu býti matkou? Aníž by se tím zmenšovala čest matky, jež věrnému plnění svých povinností mateřských ke svým dětem tělesným život věnuje, přece se též zajisté nemenší úcta musí vzdáti ku př. milosrdné sestře, jež nenuceně na celý život se zaváže, že bude zastupovati místo matky u bědných dětí, které mnohdy od svých tělesných matek jsou opuštěny. A pěstiti takovoto hrdinské duše dovede jediné církve katolická. Z Francie máme podrobnou statistiku z r. 1897. Dle té bylo tam 3247 klášterů s 58.836 řeholními sestrami. A počítáme-li dobromady řeholní sestry německé národnosti v Rakousku, Německu a Švýcarsku, jež prostředně nebo bezprostředně ve službách společnosti jsou činny, jest jich na 50.000. Kdo jen poněkud poměry zná, ví, jaké potíže je většinou jich přemoci, než mohou tento rozhodný krok učiniti. I ptám se: Bylo by žádoucí, aby tyto tisíce sester řeholních rozmnožily počet kandidátek manželství? aby se zřekly své činnosti v klášterích, nemocnicích, školách, sirotčincích atd., by dosáhly »nejvyššího dobra ženy«, t. j. manželství? — Ve spise »Die evangelische Diakonie«, jež vydal A. Gemberg v Berlíně r. 1894 za účelem povznesení jáhenek (diakonisek), čteme na straně 23. v doslovném překladě toto: »Mateřincům stává se často, že, když vypěstily si nějakou důkladnou sílu, vezme si tato jednoho krásného dne dovolenou a — představené dostanou oznámení sňatku. Toť opravdové neštěstí, úplná pohroma, neboť není povolání, jež by dívce poskytovalo tolik příležitostí ke vstoupení do stavu manželského, jako úřad jáhenky. Veliká poptávka po mladých sestřích ke sňatku tvoří však již takový uznaný zlořád, že zástupcové poslední pruské generální synody se usnesli, připomenouti mladým duchovním (protestantským) a učitelům, že čekatelky (Probeschwestern) nevychovávat se k tomu cíli, aby z nich byly budoucí paní pastoremé, nýbrž že jáhenka i bez klášterního slibu bere na sebe úřad, jež z rukou

Kristových a jeho služebníků přijímá a jemuž by takto okolnostmi zcela zvláštními byla odloučena.«

Poslední slova znějí tak katolicky, že se třeba diviti, jak mohla bez popření zásad protestantských z péra protestantského vyjítí. Než, my dovolujeme si jen na základě tohoto výroku žádati za spravedlnost a svobodu pro řeholnice katolické. Nikdo nenutí katolické dívky, aby se slibem k povinnosti své zavázala; ze svobodné vůle, po pečlivém zkoumání stává se řeholnice nevěstou Kristovou. Volba a zkouška je tu zajiště vůbec mnohem svědomitější než při uzavírání svazku manželského až do smrti. Takové spisy, v nichž by se katolické dívky až i na úkor pravdy lákaly ke vstoupení do kláštera, a to částečně důvody opravdu zvláštními, jako se ve zmíněném spise Gembergově lákají dívky protestantské ke vstoupení do diakonie, takové spisy marně by kdo hledal na straně katolické. Proto bylo by již jednou na čase, aby se zastýdli ti, kdož opakují onu ošumělou lež, že úcta, jakou církev katolická přikládá Bohu zasvěcenému panenství resp. z vyšších pohnutek na se vzatému bezženství, snižuje vážnost a úctu k manželství. V zájmu společnosti neměla by již býti slýchána nebo čítána frasa, že »zásadním zrušením coelibatu (bezženství) nabylo manželství větší vážnosti.« *) Nemůžeť býti tendenčnějšího a také nebezpečnějšího překrucování fakt, jako povyšuje-li se Lutherovo porušení coelibátu na čin, který prý přinesl společnosti spásu a svobodu. Jiného coelibátu, než který Kristus doporučil a jímž je coelibát ze šlechtitných, nábožensko-mravních pohnutek, církev katolická nepěstí. Přehmaty jednotlivých osob dotýkají se vznesené idee křesťanského panenství právě tak málo, jako mohou mnohá nešťastná manželství ublížit na hodnotě ideí nerozlučitelného, zvláště křesťanského manželství. Proto drží se církev katolická stále slov, jimiž sv. Pavel radu Kristovu vykládá: »Kdo vdává pannu svou dobře činí, ale kdo (jí) nevdává, lépe činí« (I. ke Korint. VII. 38). Tímto pěstěním ideálního, t. j. z mravních pohnutek svobodně zvoleného panenství koná

*) Hagenová, I. c., str. 6.

církev katolická, jak ukázáno, skutek sociální, a sice koná dobrodiní. Naopak, prohlašovati toto ideální panenství za nedovolené nebo dokonce za nemožné, je blud velikého dosahu a nebezpečství; spravedlivý rozum lidský se ho hrozí, evangelium jej zavrhuje, zkušenost jej vyvrací.

Právě zde ve Štrasburce budiž mi dovoleno objasniti mravní sociální moc Bohu zasvěceného panenství skutečností, jež se právě ve Štrasburce udála. *) Jeden vojín vypravuje po svém návratu z válečného tažení 1870—71 toto: »Byl jsem při celém obležení Štrasburku od 13. srpna do 27. září 1870. Byv raněn na rameni, byl jsem nucen odebrati se do polní nemocnice. Tam ošetřovala mne a více jiných nemocných soudruhů milosrdná sestra jménem Jitka, jejíž památka je mně nezapomenutelná. Pečovala o nás s neúpornou horlivostí a největší láskou; všeliké svízele a strasti snášela s nezkaleným veselím, pokorně a trpělivě, těšila raněné několika málo, ale úchvatnými slovy, a zejména měla pohled, že člověk myslil, že anděl v lidské postavě vylévá jím balsám na naše rány. Ale sestra Jitka s tím mírným okem uměla též hleděti vážně, hrozně vážně, a uměla toho, kdo proti mravnímu zákonu křesťanskému se prohřešil, trestati zdrcujícím pohledem hluboce uražené nevinnosti a ženské cti. Jednou byli jsme my ranění sami ve svém oddělení nemocničním. Jeden dělostřelec vyprávěl neslušný příběh, jenž bohužel od většiny vyslechnut byl se smíchem a pochvalou. V tom otevřely se náhle dvěře a na jejich prahu ukázala se sestra Jitka. Tam stanula na chvíli bez hnutí. Její obličej byl pokryt ruměncem studu, z jejích očí sršel oheň a její pohled, jenž po celé místnosti těkal, hlásal posvátný hněv panny Bohu zasvěcené. Pak uchopila spěšně křížek, jenž na růženci jí visel, přitiskla jej vroucně na své rty a pohlédla naň prosebně, při čemž slzy řinuly se jí po lících. Po té odešla mlčky, jako přišla, a zavřela dvěře. Co se toto dalo, panovalo v našem oddělení hrobové ticho; všichni hleděli zaražení,

*) Viz: Kist, Die Augensprache. Innsbruck, str. 306.

rozehvěni, zničení na vznešený ten zjev. Když jsme se zase ze svého zaražení probrali, pravil jeden těžce raněný pěšák: »Bůh mi svědkem, u přirovnání k této sestře jsme opravdu ničemní netvoří. Neviděli jste, jak nad naší nestoudnou řečí plakala a Spasitele svým úpěnlivým pohledem za odpuštění prosila? Kamarádi, té sestře nesmíme již způsobiti žádných slzí. Jáť vyznávám veřejně: Slza, kterou jsem jí v oku viděl se chvěti, pálí mne na duši a obviňuje mne z urážky na cti a z nevděku. Tato sestra nás ošetřuje a obvazuje naše rány s takovou oddaností a láskou, jako bychom měli svatá těla a byli jejími nejbližšími příbuznými. Fúj! já se stydím sám před sebou od té chvíle, co jsem viděl setru Jitku v jejím spravedlivém hněvu.«

Týž dělostřelec pak, jenž svým uličnictvím vše to způsobil, pravil po chvíli: »Musím říci, že nejsem jistě žádný modlílek; ale raději bych chtěl s archandělem Michaelem v boj se pustiti, nežli s touto sestrou. Žádný člověk neměl na mne v celém mém životě takové moci, jako tahle malá sestra se svým okem. Mně je jen divno, odkud tato svým zevněškem tak nepatrná osoba bere tu zmužilost, že nás všechny tak citelně dovede sebrati.« Jeden dragoun podotkl k tomu, že asi stojí pod vyšší ochranou. Vypravovatel sám končil pak těmito slovy: »Po celý svůj život zachovám sestře Jitce vděčnou vzpomínku. Onať mne nejen láskyplně a věrně ošetřovala, nýbrž její trestající pohled a její slzy, jimiž cizí vinu usmířovala, pohnuly mne k tomu, abych se varoval a vystříhal hříchu nečistoty. Slibil jsem tehdáž Bohu, že nikdy slova nemravného nepromluví nebo podobných řečí se zalíbením nevyslechnu, a mohu říci, že jsem až posud slibu svého neporušil, a jsem odhodlán, slibu tomu i příště dostáti.«

V této o sobě nepatrné události jeví se veliká sociální moc křesťanského panenství, jak je církev katolická pěstí. I je snad přehnané tvrzení, že jediná taková sestra vykoná snad více, nežli všechna snesení některého sjezdu pro ochranu mravnosti? A přece se mohlo státi, že byla idea křesťanského panenství pod zástěrou horlivosti pro vážnost, manželství příslušnou,

napadena, hanobena a za lež prohlašována. Jak možno s tohoto stanoviska pomýšleti na zdárné rozluštění otázky ženské?*)

3. Dle sv. Tomáše Akvinského**) je instituce soukromého vlastnictví nutným důsledkem ze zákona přirozeného. Proto je každý člověk již přirozeností svou oprávněn, aby vlastnictví nabýval. I nemůže tedy ženě bez porušení spravedlnosti býti popíráno právo k s a m o s t a t n é m u n a b ý v á n í vlastnictví; všelikým mravně dovoleným způsobem může žena právo to vykonávati, pokud snad zachování a vývin vloh k m a t e ř s t v í jí v tom nebrání. Tím dospěli jsme k věci, jež mnohým tvoří obsah otázky ženské vůbec. A vskutku, denně naléhavěji žádá za odpověď následující částečná otázka ve hnutí ženském zahrnutá: Odkud vezmeme chleba pro tak mnohé o sobě stojící (neprovdané) ženy, a jak má býti dívka vychována, aby si mohla

*) Jak dalece může sáhati náruživá předpojatost v převrácení zdravého myšlení, vidno ku př. ze spisu protestantského pastora Dra. M. R a d e »Der rechte evangelische Glaube« (»Pravá evangelická víra« příloha č. 1. k časop. »Christliche Welt«, Lipsko, 1892). V tomto vylíčení nedávného boje o apoštolské vyznání víry praví Dr. Rade o třetím článku víry: »Jenž se počal z Ducha sv., narodil se z Marie Panny« toto (str. 13): »O tomto učení pronesl bych rád svůj úsudek. Avšak to vymyká se veřejné úvaze. Proto pravím jenom tolik: Nechť k zátrakům není toho příčinou, že jsem v rozporu s tímto učením. Ano, mně jeví se učení to býti v rozporu s jinými poznatky křesťanskými, za něž jsem Bohu vděčen, a zejména s evangelickým (!) pojmem o manželství a životě manželském. V církvi římské tvoří učení to střed; její kultus Mariánský s učením tím stojí a padá, mnišství pak a coelibát čerpá z něho své oprávnění.« K těmto nepochopitelným slovům podotýká mírný a učený P. Suitbert Bäumer (»Das apostolische Glaubensbekenntnis«, Mainz 1893, str. 190): »Zde máme tedy veřejné vyznání. Zavrhuje se tu panenské zrození z Marie a nadpřirozený původ Ježíšův co se týče jeho člo- věčenství z nenávisi proti panenskému, církvi katolickou ctěnému životu, jemuž přece Kristus sám a apoštol národů na známých místech Písma sv. dali přednost.« — A týž protestantismus, jak již bezzásadný jest, chce pruskou generální synodou, jak jsme slyšeli, zadržovati jáhenky od manželství, tedy zajistě k panenství je nutiti!

**) Srv. Walter, Das Eigenthum nach der Lehre des heiligen Thomas von Aquin und des Socialismus. Freiburg i. B. 1895. Strana 16.

jednou samostatně existenci svou zabezpečiti? Otázka žaludková a otázka vzdělání souvisí tudíž spolu co nejtěsněji. Meze ženské činnosti výtěžkové (výrobní, živnostní) jsou příliš těsné, a vzdělání dívek bylo posud velice omezené, — tak se praví. Proto musí býti žena hospodářsky osvobozena čili emancipována. Žádost tato je částečně oprávněna, částečně neoprávněna. Protože totiž pojímám o vzdělání a právu v tak přemnohých hlavách nedostává se jasnosti, proto právě činí se v této věci na jedné straně nejnesmyslnější požadavky svobody, kdežto na druhé straně trpí se a podporuje se nejhroznější utlačování ženy. Zde jest nám neoprávněnou emancipaci žen nejrozhodněji odmítnouti a pravou emancipaci žen nejdůrazněji žádati. Východištěm budou nám tu jasné pojmy o povolání a vzdělání; i doufáme, že v obém směru podáme aspoň správné zásady.

Ani fysická slabost, ani duševní rozdíly netvoří samy o sobě neodstranitelné překážky, aby žena v oboru hospodářském konala vše, co koná muž. Ba, ani stavu vojenského nebylo by třeba vyjímati; dostačif poukázati v ohledu tom na bojovné ženy a amazonky. Proto též Mary Wollstonecraftová, jež se pro svou r. 1792 vydanou knihu »The Rights of Woman« (»Práva ženy«) velebí spolu s Condorcetem jako zakladatelka moderního radikálního hnutí ženského, prohlásila ideálním cílem emancipace žen »silnou, činnou, samostatnou, muži na roveň postavenou ženu se všemi sociálními a politickými právy mužovými.« Proti tomuto cíli mohou sotva něco namítati ti, kdož mají za správný výměr vzdělání, jak nedávno v časopise »Die Frau« podán byl, totiž že »vzdělán je ten, kdo ze sebe vytvořil to, čím státi se mohl.« Toť nesprávně, jelikož v pojmu vzdělání, t. j. utváření se dle určitého ideálního vzoru, obsažen je nutně cíl, jenž nejen dosažen býti může, nýbrž jenž dosažen býti má. »Čím se máš státi?« jest se nejprve tázati tomu, kdo chce ze sebe něco »udělati«, a takový je vzdělán tehdy, je-li tím a koná-li to, čím se státi měl. Protože pak žena v oboru hospodářském a sociálním vším jakž takž státi se může, neplyne z toho ještě, že se tím

též státi má. Jeť to spíše atentát na pravou svobodu ženy, je-li hmotnou bídou nucena, věnovati se povolání, jež je na újmu jejího zvláštního povolání mateřského.

Tento osudný chybný názor zavinil již u mnohých rodičů, že se výchovou svých dětí stali původci jejich neštěstí. Protože se totiž jejich děti mohou státi něčím, co se rodičům zamlouvá, proto se tím také státi musí. A ty se tím konečně též stanou, ale ani ku blahu svému, ani na prospěch společnosti. Slavný psychiatr Krafft-Ebing stěžuje si do vznešených rodičů, že dělají ze svých synů to, čím se tito právě ještě státi mohou, místo aby je nechali státi se tím, čím by se synové jejich státi měli. »Namáhají syna,« praví, »pomáhají mu soukromým vyučováním, a co ještě chybí, musí doplniti trochu protekce. Ale tato ctižádost se krutě mstí. V nejlepším případě stane se z takového ubohého člověka špatný úředník, k neštěstí jeho vlasti; avšak přemnozí zničí si duševní i tělesné zdraví a stanou se nervosními, neudrživými lidmi. Občanský, technický obor by se pro ně hodil. Kdyby se stali hospodáři, byla by veliká jich většina čivních chorob ušetřena.« — Než, nijak nesluší se tvrditi, že ženy vždy jen bídne a trudně konají, co se obyčejně za povolání mužů pokládá; jistě však neměly by se samostatně účastniti činnosti mužů, je-li tím poškozováno jich zvláštní povolání ženské, totiž jejich mateřskost. Neboť tuto škodu pocituje celá společnost lidská, a všichni muži dohromady nejsou s to, aby ji napravili. Toť tedy měřítko, dle něhož meze výrobní a výtěžkové činnosti ženy a k tomu se nesoucího vzdělání jejího určiti dlužno. Již předem tudíž zamítáme sociálně-demokratický požadavek, jakožto požadavek proti přírodě směřující, dle něhož má býti žena na poli hospodářském a sociálním muži úplně souřadna, t. j. na roveň postavena. K tomuto extrémnímu a přemrštěnému, ve francouzské revoluci původ svůj majícímu požadavku*) byly by

*) »Nepopíratelný revoluční původ radikálního hnutí ženského« dokazuje dobře jeho zastánkyně Lily v. Gižycki, l. c., str. 17.

však ženy sotva dospěly, kdyby s druhé extrémní strany svoboda jejich oprávněné činnosti nebyla bývala obmezována. Tlak vzbuzuje protitlak. Za Ludvíka XVI. podaly ženy petici toho smyslu, aby jim muži nezabírali zaměstnání jim příslušných, totiž: šití, vyšívání a čepčářství. »Chceme se — pravily — vzdělávat i zaměstnávat, nikoliv, abychom usurpovaly si obor mužů, nýbrž protože chceme býti váženějšími a chceme míti zabezpečeno životní povolání, kdybychom upadly do neštěstí.«

Podobně nařikají právem i teď mnohé ženy, a proto jest nám mluvití též o oprávněné emancipaci ženy na poli hospodářském. A tu již v úvahu dlužno vzíti: a) nespravedlivě přetížené ženy třídy dělnické a b) neblaze z prací uvolněné ženy t. zv. vzdělaných stavů. Onyno jsou nuceny přes síly své se namáhati a práce mužů konati, což jim překáží, že nemohou svému povolání mateřskému do- státi, tyto pak konají méně, než by mohly a měly, a nedospívají k rozvoji svých vloh osobních a svého vlivu mateřského na společnost.

a) Co do ulehčení, příslušného ženám tříd pracujících, možno nám mluvití stručně a poukázati na požadavky, jež všude se činí a znovu ve formě nejdůtklivější uvedeny jsou v nedávno vydaném spise profesora Dra. Hitze »Die Arbeiterfrage und die Bestrebungen zu ihrer Lösung« (»Otázka dělnická a snahy směřující k jejímu řešení«, str. 80). Než, bohužel, že tam musí státi tato slova: »Již v návrhu Galenové (r. 1877) byla v říšském sněmě německém zvlášť důrazně žádána »ochrana rodiny obmezením práce žen«. V interpellaci pp. Hertlinga a soudruhů z r. 1882 jakož i v návrhu zákona na ochranu dělnictva z r. 1884 opětován požadavek ten, jenž pak v kommissi (návrh Dra. Liebra a Hitzův z r. 1885) byl praecisován v ten rozum, aby zaměstnání vdaných žen v továrnách bylo obmezeno nejvýš na šest hodin. Konečně v poradách, jež r. 1887 v kommissi o práci žen a dětí byly ukončeny, provedeno aspoň obmezení na deset hodin a přijato též v plenum, avšak návrh z zákona nedošel souhlasu spolkové rady. Při

poradách o novelle na ochranu dělnictva z r. 1890—1891 učiněn pokus, provéstí aspoň desetihodinovou dobu pracovní, ale opět marně. Roku 1894 snažila se strana středu vyříditi otázku tu jinou cestou, tak totiž, že spojené vlády byly požádány, aby daly vyšetřiti: jak působí zaměstnání vdaných dělnic na zdraví a rodinný život; jak se osvědčuje a prospěšným býti se jeví ustanovení o udělení jedné a půlhodinové polední přestávky pro dělnice, jimž o domác- nost je pečováti; která další obmezení co do zaměst- nání vdaných žen jeví se býti možnými a nutnými. Návrh tento byl přijat od říšského sněmu německého obrovskou většinou, avšak spojené vlády ho ne- dbaly«. (Ostatně viz »Arbeiterwohl« 1898, sešit prvý a druhý.)

Budiž pak uváženo, jakou péči může provdaná žena věnovati své rodině při desetihodinové práci tovární. Jsou-li tu třeba jen čtyři nebo tři děti, jsou obyčejně malé a mladé. Osm hodin spánku není zajisté pro takovou matku luxusem; sedm hodin je naprosto nutno. I zbývá tudíž šest, nanejvýš sedm hodin pro obstará- vání domácnosti a péči o děti, pro jídlo, oddech a ně- kolikerou cestu z domova do továrny a zpět. A přece se této desetihodinové práce, za níž zástupci lidu žádají, nedostává ubohým ženám ani cestou zá- kona. Zástupcové spojených vlád prohlašují tento po- žadavek za »nepřijatelný«. A přes to diví se pak mnozí ještě, že tato ubohá, utýraná a vysílená žena uvěří se svým mužem slibům sociální demokracie, když vidí, s jakou nevážností hledí se na její oprávněné požadavky! Má-li se záludným a naduřelým slibům svůdců lidu učiniti přítrž, jest nutno, aby se proti je- jich lžím postavila skutečná činnost; ani stín pravdy nesmí zůstatí na stescích pro toho, kdo věc zná. Avšak v takovémto stavu věci musí ubohé ženy říci: Více než stín pravdy je na této, v podstatě své arci zcela neudržitelné frázi paní z Gížyckých:*) »Německé hnutí ženské má zcela zvláštní charakter. Nikde se nedostávalo pohlaví ženskému tak malé vážnosti jako

*) L. c. str. 12.

v zemích německých, a nikde nebylo pro ně tak málo citu. Od dob minnesängrů až na naše doby nasycováno bylo cukrovinkami lichocení a zkažena mu chuť tak důkladně, že jen ztěžka zvyká silné stravě. Více než ženy jiných národů podobny jsou ženy německé otrokům řeckým a římským: jsou jednak otrokyněmi práce, jednak otrokyněmi rozkoše.*

Ostatně jak to s tou 1½hodinovou polední přestávkou, na papíře stanovenou, ve skutečnosti vypadá, poznala paní Gnaucková-Kühnová.*) Dělnice totiž přestávky té ani neužívají, protože by se tím vydávaly v šanc nebezpečí, býti propuštěny. Oč více sténají ještě mezi ženami po svobodě šestinedělky! V rakouském zákoně na ochranu dělníků se stanoví: »Šestinedělek smí se k pravidelným průmyslovým pracím užití teprve po uplynutí 4 neděl od jejich slehnutí.« Spisovatel článku v »Oesterreichisches Staatswörterbuch« poznamenává však k těmto slovům: »Tohoto předpisu dbá se jen málo.« V Německu učinil střed též marně tento návrh: »Ochrana šestinedělek budiž (dle Švýcarska) rozšířena zákonem na 5 až 8 neděl.«

Má-li nastati ozdravení lidu, jest třeba, aby tovární práce v daných žen byla nejen co možná nejvíce obmezena, nýbrž je nutno domáhati se úplného odstranění jejího. Neprovdaným dělnicím musí se však aspoň až do 20. roku jejich poskytnouti desetihodinovou dobou pracovní možnost, aby se mohly přiučiti domácím pracím.

b) Za druhé jest nám mluvit o ženách, o nichž napsána tato tvrdá slova: »Žena dělníkova může se uživit, vzdělána žena musí však býti živena.« Tento výrok obsahuje mnoho nespravedlivého, ale při tom též dosti pravdy. Nuže, dobře rozlišující postupujme pomalu, a poznáme snadno, pokud slova ta platí, a pokud jsou nesprávná.

Nejprve jest nám tu činiti rozdíl mezi ženami, jež následkem svých poměrů stavovských nebo majetkových nepotřebují si aktuálně svůj denní chléb

*) L. c., str. 31 (českého překladu).

vydělávati, a takovými, jež k tomu jsou nuceny. Jest i oněm ženám prvého druhu osvobození čili emancipace zapotřebí? Protože člověk není živ jenom chlebem, pravíme: Ano. Mnohé, nikoli všechny ženy vyšších stavů mají totiž o hodnotě práce nepravý názor. Naše vyšší výchova dívčí nalézá se pod tímto vlivem, a proto psalo se nedávno právem o reformě vyšší výchovy dívčí:*) »Má-li náš život lidový opět ozdravěti, je nejprve třeba, aby v našich vyšších třídách stavovských a kružích společenských zavládlo zase správné oceňování duševní a myšlenkové práce, jakou je věrné plnění prostých domácích povinností. Neprospějeme své vyšší výchově dívčí, ba celému svému životu národnímu, nepodaří-li se nám odstraniti ryze hmotný pojem o hodnotě práce, jaký ještě v širokých kružích prakticky vládne, byť i theoreticky byl popírán.« Bylo by však zcela pochybeno, kdyby jenom ženám vyšších stavů činila se výčitka, že se práce štítí nebo že nedovedou práci oceniti; ve všech nižších třídách najde se podobná nechuť ku práci vůbec a k ruční práci zvláště, a konečně jen nouze ku práci nutí. Již to, co jsme byli dříve pověděli o onom chorobném ubíhání děvčat z venkova do velkých měst, je toho důkazem, že práce ve stáji a na poli zdá se býti dcerám venkovanů příliš sprostou a nízkou. Protože se něčemu naučily, domnívají se, že jsou povolány jen k »lepší« práci v městě. Má-li tudíž tento zlořád býti odstraněn, musí se užití pravého měřítka ku měření hodnoty práce, jehož bohužel neznají zhusta ani ti, kdož svrchu uvedené nářky vedou. Katolický katechismus se svým učením o dobrém úmyslu poskytuje tu lék; učí, že třeba dbáti více toho, jak a v jakém úmyslu se pracuje, než předmětu práce. Tímto učením prodchnuta, uvedla výtečná a vysoce vzdělaná arcivévodkyně Marie, matka císaře Ferdinanda II., své dcery, potomní královny polskou a španělskou, do kláštera Klarisek ve Štýrském Hradci, aby tam ve dnech, kdy se pralo, pod jejím dozorem spolu s řeholními sestrami praly.

Kdyby měly všechny vzdělané ženy vyšších stavů

*) Hagenová, l. c., str. 12 a 14.

tento pojem o hodnotě práce, pak by si žádná z nich nestěžovala do prázdného života. Dle příkladů těch nejlepších z jejich řad užily by svých příznivých poměrů k tomu, by se účastnily péče o přetížené družky svého pohlaví, t. j. řešení otázky sociální; pak nemohla by žádná z nich právem činěna býti výtky, že se vyjímá ze zákona, i pro ně ovšem platného: »Nechce-li kdo dělati, ať také nejí« (II. k Thessal. III. 10). Jediná císařovna Karolina Augusta přispěla svou šetrností, svou rozmyslnou dobročinností, svou péčí o všechny třídy obyvatelstva k řešení sociální otázky více, nežli sta bojovnic za práva žen svými řečmi a brožurami. Jestliže změněné poměry hospodářské zbavily ženy vyšších stavů různých prací, jsou tím poukázány na širší pole působnosti, pro něž mají síly a vlohy své pěstiti. Než, o tomto rozšíření oboru práce žen, jež přivodilo nynější palčivou otázku o vzdělání žen, jest nám mluvíti ještě více v zájmu oněch četných žen o sobě stojících, jež práce potřebují, aby se mohly uživiti. Dají pak se uvésti zejména tři následující příčiny, proč počet těchto žen tak vzrostl a stále ještě vzrůstá: 1. Mnohé dívky středních a vyšších stavů, jež se vdávati chtějí a mají, se nevdávají. K uzavření sňatku patří totiž také muž. Avšak nechuť k ženitbě u mužů stále roste a mnohé dívky jsou též dosti opatrní, aby zamítly nabídku, jež jim slibuje jenom dvojnásobnou starost. 2. Velice četné dívky z nižších tříd jednak vinou svých ctižádostivých a krátkozrakých rodičů, jednak i bez jejich viny, snaží se dosíci zaměstnání, jež buď skutečně, buď jen domněle patří mezi tak zvaná lepší postavení. Přepínění velikých měst dívkami postavení nějaké si hledajícími vůbec, nával ženských pomocnic k obchodu, veliký počet nezaopatřených učitelek má tu svůj původ. Naše školní poměry nejsou ve věci té bez viny. O prostředcích proti tomu se již mluvilo; veškerý názor životní a na něm závislé oceňování práce má tu největší vliv. 3. Mnohá zaměstnání, jež ženám zcela nebo převahou přísluší, byla zabrána muži. Za to ženou se zase ženy do zaměstnání, jež obyčejně muži zastávají. Ze statistických vládních zpráv Svobodných obcí severoameri-

ckých za dobu od r. 1870 do r. 1897 nabýváme pojmu o tom, jak vnikají ženy do všech oborův a povolání. Tak ku př. byla r. 1897 zamětnána při účetnictví 43.071 žena; r. 1890 byla jich jen větší polovička tohoto počtu, totiž 27.777; r. 1870 neuvádí se ještě ani jediná ženská účetní; avšak že by tehdy ještě žádná žena při účetnictví nebyla bývala zaměstnána, je sotva uvěřitelné. Počet lékařek stoupl od roku 1870 z 527 na 6882, a počet advokátek z 5 na 471. V Německu podporoval tyto snahy hlavně příklad Anglie a severní Ameriky. Pamětní spis, jež předložil v říjnu 1865 Lette pruskému, jím řízenému »Ústřednímu spolku pro blaho pracujících tříd« v Berlíně, aby se dodělal rozmnožení výdělkových pramenů ženského pohlaví, stal se spolu zárodkem veliké řady podobných snah a podnikův.

V našich dobách zjevný je všude rychlý postup žen a rychlé jich v různé obory vnikání; již ukazují se i srážky jich s muži, kteří vidí nebo se domnívají, že jest jejich existence ženami ohrožena; se strany autority státní zřejmě pak většinou jakási plánu nemající povolnost k onomu postupování žen. První dívčí gymnasium bylo v Německu otevřeno r. 1893 v Karlsruhe; r. 1895 byly v Prusku připuštěny první abiturientky; z počátku zamítavé odpovědi na žádost za připuštění žen ke studiu universitnímu činí místo stále větším ústupkům. Ještě roku 1893 vyzývány obchodní školy v Rakousku, jež také dívkám jsou otevřeny, aby, věnujíce zvláštní péči těmto dívkám, přispěly k řešení otázky ženské. *) Avšak je vskutku velice nejisto, zdaž takovéto povzbuzování žen, by věnovaly se zaměstnání kupeckému, je společností s prospěchem. Na 21. valné hromadě svazu katolických kupeckých sdružení v Německu učiněno totiž následující prohlášení:

»Svaz spatřuje v tom, že stále více ženských sil pomocných v obchodě se zaměstnává, hrozící nebezpečí pro mužské pomocníky jak v sociálním, ta-

*) Ludvík Fleischner. Berufsbildung für Mädchen Wien 1893.

i v mravním a peněžním ohledu, a očekává, že samostatní kupci nebezpečí tomu čelíti budou tím, že obmezí přijímání ženských pomocných sil.*)

Tento jediný příklad počínajícího konkurenčního boje mezi muži a ženami dostačí, aby se ukázalo, jak vážný je stav věcí. Neboť bylo by lehkomyšlností, vyvozovati uvedené prohlášení mladých obchodníků jediné z jich sobeckého soupeřství se ženskými pomocnicemi v obchodě. Proti tomu protestuje vážnost a důkladnost, s jakou ono shromáždění v jednání svém si vedlo. S druhé strany však nezdá se, že by se vyslovenému očekávání tak brzy vyhovělo. Neboť právě na straně katolické ozývají se v Německu hlasy, jež zvláště akademické vzdělání pro ženy žádají, resp. katolické ženy vyzývají, aby se připojily k akci směru tohoto. Tak dne 17. března 1898 přinesla »Kölnische Volkszeitung« následující dopis z Berlína:

O akademickém vzdělání žen se nám píše: »O tomto novodobém proudu jsou arci náhledy všude ještě rozděleny a neustáleny. Na straně katolické převládá zatím k němu ještě nechuť, jež však je asi více instinktivní, nežli vědomá a odůvodněná. Možnoť zajisté o nutnosti tohoto vědeckého vzdělání býti v pochybnostech, možno též proti významu a následkům jeho míti námitky a proto jen po pečlivém zkoumání k povolnosti a ústupkům ve věcech nutných se odhodlati. A tu domníváme se, že doba ta právě nastala, a že jak naprostá opposice tak i příliš úzkostlivé otálení je jen se škodou. Ministeriálním nařízením z 31. května r. 1894 zavedena vědecká zkouška nadučitelů, jež od r. 1899 jediné oprávněuje k vyučování ve vyšších třídách vyšší dívčí školy. Ku přípravě na tuto zkoušku slouží návštěva vědeckých pokračovacích kursů, z nichž dva, v Berlíně a v Gottinkách, již několik let trvají a třetí o velikonocích r. 1899 v Bonu bude otevřen, a dále též hospitování při přednáškách universitních, což ženám i za účelem jiných studií je dovoleno. Méla-li by se tudíž, jako posud, hájiti oproti těmto zřízením a opatřením zásada zdržlivosti a mělo-li by

*) »Mercuria« 1893, č. 36, str. 282.

se na zásadě té trvati, byl by toho ten nejbližší praktický následek, že by úřady, pro něž se vědecké vzdělání žen požaduje, nemohly býti katoličkami obsazeny. Vzdělání žen bude se vyvíjeti dále, a nesmíme se diviti, že i zde nastane jednou politování hodná imparita,*) a že bude brzy v městech plno nadučitelů a lékařek židovských a protestantských, nikde však katolických. Další příčina, proč třeba důkladněji zkoumati důvody »pro« a »proti«, jest ta, že novější doba činí vsutku na vědecké vzdělání žen tak zvaných lepších stavů větší požadavky, než jak tomu bylo dříve. Harcovnicemi moderní osvěty učinily se ženy, jež nechtějí o víře a církevním duchu pranic věděti. Slovem i pérem snaží se příslušnice svého pohlaví zavést na dráhu svých ideí, jimž se od nevěreckých profesorů dostává mocné opory. I není-liž to povinností a nutností, aby i na naší straně poskytnuta byla nadanějším ženám možnost, by si mohly brousiti zbraně logiky a vědy pro boje naší doby? Jeť konečně čestnou věcí i to, aby se ukázalo, že víra a věda, zbožnost a prohloubené duševní vzdělání dají se dobře spojití u pohlaví ženského; aby se ukázalo, že katolicví není ženám nijak na překážku, aby, vystřihající se výhonků a škodlivostí, mohly odpůrkyním čeliti.« Tato slova diktována jsou částečně přemrštěnou bázni. Budeť to věru ještě hezky dlouho trvati, než bude v Německu »plno« ženských lékařů. Avšak tento uvedený názor na situaci dokazuje, že na poli ženského hnutí nepanuje potřebná jasnost.

Vidíme, jak snahy protivné na sebe narážejí, a není v každém jednotlivém případě zcela snadno říci, co pravdy a nepravdy je na té či oné straně. Pro vzdělanější pak nijak nedostačí, aby lhostejně k zápasu přihlíželi a na jeho nejistý výsledek čekali; nemá-li nás stihnouti výčitka bezcharakternosti, jest nám třeba, abychom znali zásady, dle nichž můžeme odpověděti na otázku, jak a pokud výrobnou a výtěžkovou činnost žen dlužno rozšířiti a jich vzdělání zvýšiti. A zá-

*) O imparitě v úřadech v Německu viz »Časopis katolického duchovenstva« z r. 1894, str. 111.

sady ty nalézt, není vzdělaným katolíkům věci právě nemožnou. Přesným rozlišováním dojdeme i zde k cíli, tak že ani celého hnutí jako neslýchanou a převrácenou novotu nezavrhneme, ani všeho jako červánky nové zlaté doby neuvítáme.

Nejprve zřejmo z toho, co již řečeno, že veliká část žen jenom proto nových odvětví živnostních a výdělkových se chápe, a tím částečně do soutěže s muži se dostává, poněvadž bídné sociální poměry je k tomu nutí. Myslím, že ani muži ani ženy nebudou se mnou nesouhlasiti, pravím-li: Mnohé dámy, ne-li největší jich část, jež jako poštovní úřednice, telegrafistky, účetní a pod. jsou zaměstnány, rády by se úřadu toho vzdaly a mužům místo postoupily, kdyby slušným sňatkem jako choti úředníků poštovních atd. našly ve vlastní rodině zabezpečené postavení. Trpká ironie, již paní Gnaucková-Kühnová odbývá ony muže, kteří poukázáním na manželství chtějí ženskou otázku vyřídit, jest právě tak pravdivá a spravedlivá, jako zahanbuje. Právě totiž ve svém spise »Das Universitätsstudium der Frauen« (»Universitní studium žen« str. 17): »Teprve vyrovnají-li přátelé tohoto odkazování na manželství vzájemný číselný poměr obou pohlaví tím, že vydupají ze země million ženitby schopných a k ženitbě ochotných mužů, pak teprve mohlo by se na jejich námitku vážně pohlížeti, protože teprve potom by se každé ženě poskytla možnost, aby místo chleba své vlastní práce mohla jísti chléb manželského zaopatření... Otázka ženská byla by aspoň jako otázka zaopatřovací pojednou odstraněna a hnutí ženskému by se tím zafala hlavní žíla. Pokud však nenajde se prostředek, aby poukázání na manželství, jež (t. j. poukázání) je nyní naivností, stalo se návrhem provedení schopným, potud nedokazuje námitka ta (proti rozšíření zaměstnanosti žen) leč naprostou neznalost stavu věcí.« — Zde jest nám tedy činiti ne tak se ženskou otázkou v přesném smyslu, jako spíše se společenskou bídou naší doby a jejími prameny vůbec. Tento chorobný stav společnosti dosáhne své krise, a pak učiní znovu místo poměrům spořádaným. Sociálně-demokratické sny o naprosté souřadnosti muže a

ženy v ohledě hospodářském jsou právě jen následkem prudké horečky, na niž společnost stůně. I nelze nám tudíž v zahájení takovéto technické a průmyslové činnosti žen spatřovati zásadní vyléčení společenských béd nebo řešení otázky ženské. Avšak rovněž tak nesmíme a nemůžeme ženy doby naší odmítnouti; onyť nezpůsobily stavu, jenž ženám středního stavu nalezení obživy tak velice stěžuje. Trpí pod tlakem společenské bídy, a nikdo nesmí jim popírati práva, aby si v této bídě pomohly, tak jak si právě dovoleným a mravním způsobem pomoci mohou. Hlavní věcí však jest, jak se z této bídy nejrychleji a nejbezpečněji dostaneme? V té příčině nejdůležitější roli hraje odpověď na otázku, mají-li ženy při stejné práci s muži obdržeti též stejnou s nimi odplatu čili mzdu. Záporná odpověď v praxi skoro všude převládá. A vskutku, pro menší odměňování práce ženské jsou důvody skutečné i zdánlivé. Avšak důvody pro rovnost žen v tomto ohledu jsou dle mého přesvědčení mocnější. Již ten jediný důvod dostačí, aby se vystoupilo proti odstrkování ženy ve mzdě, důvod totiž, že menší odměnou práce ženské, předpokládajíc úplnou její rovnost s prací mužskou, může býti společenská choroba jen zhoršena. Tvrdívá se, že kdyby práce žen stejně byla placena jako práce mužů, že by se tím nával žen k příslušným zaměstnáním mužů jen podporoval. Než, to není již proto pravdě podobno, poněvadž podnikatelé a zadavatelé míst nyní obyčejně skoro jen proto ženy zaměstnávají místo mužů, jelikož se ženy spokojují s menším platem. Mzdy se tím způsobem ve prospěch kapitalismu stále více snižují, počet nezaměstnaných mužů se stále zvětšuje a lid se ještě více vysává. Také není správné, že žena, jež o svou výživu sama starati se musí, má méně potřeb nežli muž. A kdyby jí i skutečně více zbylo, dostane se toho přece jen zase dobrou společností, ať již žena taková zůstane svobodnou nebo ne.

Avšak mezi povoláními, o něž jde, jsou též taková, na něž má žena za jakýchkoliv okolností nepopíratelné právo, k nimž tudíž nenutí jí jen bídné poměry společenské. Sem patří zcela jistě výchova dítek. Matka je první povoláním učitelkou svého dí-

těte, a matky nazvány byly zcela správně »nesesaditelnými školními dozorci« v nesmrtelném slova toho významu. Pokud pak vidí se matka nucenu, aby svou povinnost vychovávací postoupila škole, je aspoň pro dívky vyšších tříd povolána k tomu žena, aby jako učitelka a vychovatelka matku podporovala, resp. zastupovala. Kdo by snad byl ještě o věci té v pochybnostech, ať si přečte důkaz o tom ve výtečné brožuře »Weib und Lehrberuf« (»Žena a povolání učitelské« Videň r. 1896), již napsala energická předsedkyně prvního spolku katolických německých učitelek a vychovatelek v Rakousku, Karolina z Ambrosů. A tu zákon o platech učitelských v Německu, který dne 1. dubna r. 1897 do života vešel, stanoví v § 2. nerovnost pohlaví, jelikož základní služné učitelovo má býti nejméně 900 marek, kdežto učitelka má míti jen 700 marek. Provádění pak tohoto zákona postavení učitelek ještě více zhoršilo, tak že zasloužilá předsedkyně »Spolku katolických německých učitelek« Pavla Herberová byla nucena, aby v petici ze dne 14. prosince 1897 pruskému ministru vyučování špatné postavení těchto žen jménem spolku vyličila. Ve Vídni slyšeti lze podobné stesky. Spravedlivé úpravy této věci ve prospěch učitelek se ještě mnohé zemi nedostává. A při tom nejhůře je to s učitelkami industriálními. V zájmu mravním a společenském myslím, že mohu zde projevit dvojí požadavek: 1. aby dívky školy obecné byly od dokonání 12. roku stáří vyučovány jen od učitelek; 2. aby při stejné práci postavena byla svobodná učitelka ve služném na roveň učiteli.

Zbývá ještě, zmíniti se o universitním studiu žen a o snahách, aby se jim v oboru vědy a umění poskytl rovnoprávnost s muži. Neboť právě od toho naději se mnozí lepších dob pro ženy. V zásadě církev katolická aspoň od dob otců církevních vědecké snahy žen vždy podporovala, a nikdy jim nepřekážela. Dostačiv uvésti jména, jako Eustochium, Lioba, Roswitha, Charitas Pirkheimerová, Lukretia Cornerová, kteréž papež i císař k dosažení doktorátu v Padově blahopřáli. A jest to opět šlechetná a rozvázná protestantka, paní Gnaucková-Kühnová, jež obrátila zraky přítom-

nosti na katolický středověk, aby oplakávala ztracenou svobodu žen. »Frankfurt nad Mohanem,« tak píše,*) »měl ve XIV. a v XV. století patnáct lékařek, mezi nimi čtyři oční lékařky. To se stalo v temném středověku, na nějž my, děti tak zvané osvícené doby, hledíme vypínavě jako na dobu největších předsudkův a hrubého násilí. Práv, jež žena ve středověku bez závary vykonávala, chce moderní hnutí dobytí zpět; nechce nic nového, nýbrž chce jen znovu nabytí promlčeného, ztraceného práva.« — Avšak rozvázně ženy uznávají též tu skutečnost, že dějiny upírají většině žen v tomto oboru vůdčí nebo rovný význam s muži, a že nižádná nová metoda vzdělávací na skutečnosti té nic nezmění. Dejme tomu, že zanedbáním ženského vzdělání zaviněn nedostatek geniálních vědeckých a uměleckých výkonů, jež nedostihují výkonů mužů; tu možno právem připomenouti, že genius nedá se zdržeti ani největšími překážkami. Jak mnohé muže lze tu uvésti jako příklad! Klidná rozvaha tudíž — aniž k tomu třeba daru prorockého — dává na ruku, že výsledky dívčích gymnasií budou velice skrovné, a že bude zaznamenáno více nezdařených pokusů než šťastných výsledků. Se zvláštním důrazem pověděla to Švédka Ellena Keyová, jedna z nejduchaplnějších žen naší doby, za jakou je aspoň mně ji pokládati pro její spis »Missbrauchte Frauenkraft« (»Zneužitá síla ženy«) přese všechny tam obsažené nejasné a nepravé názory: »Jako veliký je blud, k němuž by vedla domněnka, že rozdíl pohlavní je nižším zákonem fyzickým, kdežto společná rovnost lidí že je vyšším zákonem ducha, právě tak veliká je zřejmost těchto prostých závěrů zkušenosti: že v oboru duševním panují zcela (?) tytéž poměry jako v oboru tělesném, a že vedle mnohých velikých, společně lidských rovností existují jisté základní nerovnosti. Jak hluboké a velké jsou tyto nerovnosti, může ukázati jenom stálý vývoj obou pohlaví, v úplné svobodě se uskutečňující. Tento vývoj, nebude-li emancipační sveden v nepravé

*) »Das Universitätsstudium der Frauen«. Oldenburg und Leipzig, (bez udání roku); str. 9.

koleje, bude pravděpodobně vykazovati u obou pohlaví stále větší přizpůsobování se ke kulturnímu bohatství strany druhé, aniž by se tím však vyloučilo stále bohatší odlišování toho, co na obou stranách se vykoná. Tímto způsobem dosaženo bude skutečně emancipace čili svobody jak pro ženského nadčlověka tak pro všední ženu, jak pro výjimku tak pro pravidlo, jak pro typické, všeobecně ženské nadání tak pro ženského genia. Avšak emancipace toho druhu, jež vytkla si za účel dosažení duševní výše mužovy, přinesla většině žen místo vymanění nové veliké ujařmení, přinesla totiž neslýchané přepínání sil těm mnohým, jež tvoří pravidlo a nikoli výjimku.*)

V jednom oboru však povede snad hnutí ženské k potěšitelnému a žádoucímú výsledku, totiž v lékařství. Této naděje nechci se vzdáti ani přes zprávu, kterou přinesla ženevská »Revue scientifique« r. 1894 o studentkách medicíny na švýcarských universitách. Ze 175, jež se v době od r. 1877 až do r. 1894 tomto oboru věnovaly, dosáhly totiž jenom 3 dobré praxe; 115 však jich zmizelo. Ani dobrozdání 26. německého sjezdu lékařského ve Wiesbadenu r. 1898 proti lékařskému studiu žen nemůže býti důvodem naprostého vyloučení žen z tohoto oboru. Vyvrácení tohoto dobrozdání v záříjovém čísle časopisu »Die Frau« (1898), které napsala Sidonie Bindrová, je z největší části přesvědčující. Již sám tón, jakým nejslavnější operateur v Rakousku, dvorní rada Dr. Albert, profesor na universitě vídeňské, bojuje proti připuštění žen k lékařství, je znamením slabosti.**) Ovšem, k cíli dojde se jenom střední cestou mezi oběma krajními protivami, totiž mezi úplným žen z medicíny vyloučením a bezpodmínečným jich k medicíně připuštěním. Dvorní rada Albert ostatně sám pronáší ve své bro-

*) »Missbrauchte Frauenkraft«. Autorisierte Uebersetzung von Therese Krüger. 1898 (str. 67). Viz též dobrý a rozvázný posudek o spise Ell. Keyové v knize E. M. Hamannové (všeho doporučení hodné): »Erhebet Euch! Ein Wort an Mann und Frau über die Frau«. München 1899. (Str. 111.)

**) »Die Frauen und das Studium der Medizin«. Wien 1895.

žuře přání po ženských silách pro některé práce v oboru lékařství zvláště vzdělaných, a jest vskutku jen litovati, že sám v první části své brožury odcizil mysl svým pozitivním, nanejvýš pozoruhodným návrhům. »Můj pozitivní návrh je ten« — tak píše — »aby podřízené účastenství žen (v lékařství) se rozšířilo, přiměřeně k nynějším poměrům se povzneslo a podstatně se změnilo. Jsem přesvědčen, že ženy s příslušným přípravným vzděláním, jež by zvláště k tomu cíli musilo býti upraveno, mohly by nejen při porodech, nýbrž i při mnohých operacích, při všelikém ošetřování nemocných konati lékaři jako pomocnice velmi dobré a prospěšné služby. Viděl jsem milosrdné sestry, jež instrumentarium*) chirurgického oddělení chovaly dle předpisů aseptiky v pořádku nejvýtečnějším, jež pečovaly o obvazy způsobem vzorným, jež konaly při operacích dobré pomocné služby. Jest mně ženám dáti vůbec svědectví, že mají bohatou měrou mnohé vlastnosti, jež lékař míti musí.« — Po těchto slovech věhlasného odborníka sotva však kdo pochopí, proč nemá se zvláště lékařsky vzdělaným ženám dostati při praktickém vykonávání umění lékařského též jisté samostatnosti. Sarkastickými poznámkami o ženských slabostech se toto přesvědčení neodstraní. Žena v tomto oboru vždy spolupůsobila. Trpící pak ženy, jež touží po lékařské pomoci příslušnic svého pohlaví, zejména v jistých nemocích, mají též právo, aby se jim popřálo sluchu, pravili, že mnozí — nikoli všichni — mužští lékaři nemají vlastností, jež lékař při ošetřování žen míti musí. Referát Wiesbadenského sjezdu lékařského označil tento nedostatek příliš zřejmě, když prohlásil: Stud a ostych žen, hledati v jistých nemocech lékaře mužského, a smutná skutečnost, že se takto mnoho těžkých případů zanedbá, nemohou býti důvodem pro zavedení ženských lékařek. Jsouť i mezi muži znalci a odbor-

*) Instrumentarium zove se soubor nástrojů potřebných k určitému výkonu lékařskému nebo k jisté skupině výkonů; v běžném smyslu myslí se tím též vhodné pouzdro nebo vůbec schránka pro tyto nástroje. (Ottův Slov. Nauč., XII. 677.)

níci pro tyto nemoci; ovšem těm, kdož křesťanský a katolický mravní zákon učinili si normou životní, bude tento stud a ostych vždy platným důvodem. Avšak ku vzdělání takových lékařek potřebujeme zvláštních medicinských odborných škol jen pro ženy, byť pod mužskou správou. Naproti tomu na universitách budou studentky lékařství vedle studentů stěží kdy s to, aby panující potřebě vyhověly. Nezdary, o nichž výše byla řeč, mají zajisté původ svůj částečně v nedostatku zvláštních škol ženských.*)

Dobře však uvážiti dlužno pozitivní návrhy dvorního rady Dra. Alberta co do užití žen v lékařství. Praví: **) »V velikém počtu mladých žen možno vykázati povolání, jež přirozenosti ženské je přiměřeno. Osm let studií gymnasijských a šest let medicíny — vyžaduje času i peněz. A pak teprve nejistá budoucnost; toť špatný výpočet. Ale měšťanská škola, pak několik let vzdělání, a po té upotřebitelnost ve všech možných povoláních — tím může býti mnohým dívkám pomůženo. Nával do nových povolání, jenž ženské pohlaví teď zachvacuje, má zajisté většinou původ v tom, že střední stav hmotně klesá. A tu má dlouho-

*) R. 1899 v březnu přibito bylo na černém prkně berlínské university a klinik vyzvání posluchačů klinik při universitě v Halle, jež obrací se proti připuštění ženských posluchaček ke společnému vyučování. Mezi jiným se tam praví: »Do síní poctivého snažení vešel se ženami cynismus, a zvuky, jež jak v učitelích a žácích, tak v patientech pohoršení stejnou měrou působí, jsou zjevem každodenním. Zde stává se emancipace žen neštěstím, zde ocitá se s mravností v rozporu, a proto se jí musí postaviti hráz. Kdo chtěl by, aby tak se věci mají, postaviti se proti našim spravedlivým požadavkům? Žádáme vyloučení žen z vyučování na klinikách, protože nás zkušenost poučila, že společné vyučování mužských a ženských posluchačů na klinikách nesnáší se ani se zájmem důkladného studia lékařského, ani se zásadami mravnosti.« — Kdyby byl tento potěšitelný projev vyšel ode mne, jako katolického theologa, byli by mne snad páni medikové vykřičeli jako upejpacového mravního fanatika. Když jsem projevil ve Strasburce požadavek, aby lékařské vzdělání žen bylo odloučeno od vzdělávání mužů v lékařství, mohl jsem se této podpory svého požadavku sotva nadíti. I kdyby tento výzev snad nebyl vyšel z ryzího zápalu pro mravnost, třeba jej přece vítati jako dobré znamení.

**) L. c., str. 36.

leté studium pomoci? Myslím, že jenom taková pomoc něco znamená, která je snadná a již proto mnozí účastni býti mohou. Jde jen o to, nový druh povolání tak zaříditi a uspořádati, aby svou důstojností uspokojovalo a svými výhlídkami též materiální odměnu slibovalo. Mluvíti již dnes o plánu vyučovacím, bylo by předčasno. Soudím, že přípravné studium mělo by podati průpravné vědomosti z fysiky, chemie, anatomie a hygieny. Po té pak následovalo by theoreticko-praktické vyučování základům medicíny, chirurgii, porodnictví a gynäkologii. Při tomto vyučování užilo by se kandidátek jako ošetřovatelek na příslušných odděleních, čímž by bylo též jaksí odpomoženo bídě ošetřovatelské. Ba myslím, že by se v mezích povolání asistentek dalo docíliti i jistého specialistického vzdělání v oboru nemocí očních, ušních, hrtanových a zubních.« — Toť zajisté rozumný a pozitivní program pro budoucnost, na jehož základě lze něčeho dosíci. A uvážili-li se, že pochází od odborníka pro svou vědu a umění nadšeného, jenž lékařskému studiu žen v nejprísnějším smyslu je velice nepřizniv, nemohou případné snahy žen býti zavržení hodny a beznadějný. Avšak extrémními požadavky »emancipovaných« žen na straně jedné a nespravedlivým zamítáním všelikých požadavků žen od mnohých mužů na straně druhé kladou se prospěšnému podporování dobra jen překážky.

Tímto výkladem zásad doufám, že jsem učinil zásluhu nynějším snahám po rozšíření činnosti ženské, dle napomenutí: Zkuste vše a dobré podržte. Těžiště otázky ženské spočívá rozhodně v odpovědi na otázku, v čem dlužno spatřovati svobodu resp. osvobození jednotlivé, o sobě stojící ženy. Když pak jsme o věci té obšírně, byť nikoli zevrubně pojednali, můžeme si v obou následujících odstavcích vésti stručněji, poněvadž jest nám tu vyložiti hlavně jen důsledky plynoucí z úvahy této.

II. Svoboda ženy ve společnosti rodinné.

Proti přemrštěným snahám nepravé emancipace, aby přirozená organisace rodiny lidské nahrazena byla rozdílu neznajícím souřaděním hospodářsky i politicky úplně samostatné ženy vedle muže, resp. aby lidstvo v atomy bylo rozloženo, místo by se organicky spojovalo, podrží starý Ovid přece jen vrch se svým řečením: *Naturam si expellas furca, tamen usque recurret*, t. j. kdybys dutkami přirozenost z člověka vyháněl, přece se zase vrátí. Právě proto, že má žena úplnou a celou přirozenost lidskou, má též přirozenou touhu po společenském spojení, a ta jeví se v ní nejdříve a pravidelně v touze po společenství manželském s mužem, v láskyplné podřaděnosti pod manželem. Jsou arci zcela jistě ženy, které činí výjimku v této věci, aspoň pokud právě v úzkém společenství manželském nehledají ukojení vrozeného pudu po společnosti. Avšak to jsou právě jen výjimky. Právě Mary Wollstonecraftová, tato harcovnice emancipace, zapřela praxí svou theorii, a Sonja Kojalewská, žena to duševně velice nadaná, jež jako dívka ujímala se horlivě emancipace námi potírané, poučena sporem svého geniálního ducha se svým ženským srdcem, hleděla v posledních letech svého života na ženské hnutí, s velikými pochybnostmi. Této přirozené touhy ženy po muži milost křesťanství nezrušila; ovšem však zlomila, nebo aspoň zmírnila a zušlechtila její nutící moc a přispěla tak způsobem svého druhu jediným k osvobození ženy. Doživotní, dobrovolné, Bohu zasvěcené panenství emancipovalo ženu v nejušlechtlejším smyslu od rozsudku, jenž jako trest za hřích obsahoval v sobě trpkou příchut: »Pod mocí muže budeš« (Genes. III. 16.). Slova Spasitelova: »Kdo může pochopiti, pochop« (Mat. XIX. 12.) a jeho mocná milost vzbuzují hned na počátku křesťanství zástupy duší panenských. Než, jako zlato neubírá hodnoty stříbru, tak panenství z lásky k Bohu svobodně zvolené nezbavilo cti a hodnoty manželství, dle slov apo-

štolových: »Kdo vdává pannu svou, dobře činí, ale kdo (jí) nevdává (t. j. z uvedené nábožensko-mravní pohnutky), lépe činí« (I. ku Korinth. VII. 38.). Avšak Kristus tím, že posvátnost manželství obnovil a náboženský a svátostní charakter mu udělil, zjednal ženě v manželství pravou svobodu. Nejprve ukázalo se to při uzavírání manželství.

Církev Kristova, šetríc národních zvláštností, znenáhla, ale neunavně pracovala moudře k tomu, aby se ženě při uzavírání manželství dostalo úplně svobody. Dostačit poukázati jen na to, s jakým důrazem vyslovil se koncil tridentský o svobodě při uzavírání sňatku oproti rodičům a vrchnostem.

V manželství pak, jež bylo uzavřeno, těší se žena pod ochranou církve nejdůležitější a nejnnutnější svobodě, totiž svobodě svědomí. Poslušnost muži slíbená neváže ženy nikdy, činí-li svědomí její proti přání nebo rozkazu manželovu oprávněné námitky. Co se praví o svědomí, platí též o náboženství. O náboženství opírá proto sv. apoštol Pavel »privilegium« po něm zvané, dle něhož strana, jež křesťanství přijala, uvolněna bývá od svazku onoho sňatku, jenž původně křesťanský nebyl, a to žena právě tak jako muž, je-li straně té bráněno v jejích povinnostech náboženských.*) Proto též církev v zájmu svobody náboženské horlila vždy proti sňatkům mezi snoubenci různé víry a různého vyznání, a nejen že sňatky mezi křesťany a nekřesťany prohlašovala vždy za nemožné, nýbrž i sňatky mezi katolíky a těmi, kdož patří k nějakému od církve odtrženému vyznání křesťanskému, dovolovala za jistých podmínek jenom velice nerada. Že se při tom jedná nejvíce o zájem a svobodu svědomí ženy, je zřejmé zjevně. Proto je všeliké podporování sňatků smíšených nejen útokem na bezpečnost náboženství vůbec, nýbrž zvláště zkracováním svobody svědomí ženy. Zvláště však zaslouží nejpřísnější výtky katolický muž, jenž lehkomyšlně nekatoličku za manželku si bere. Jenom v manželství, které se opírá o pevný základ

*) Podrobnější výklad tohoto »privilegia« podává církevní právo manželské.

náboženský, dostane se ženě též záruky pro její mateřská práva k dětem.*)

Zvláště dlužno konečně poukázati k tomu, že žena děkuje křesťanství za osvobození od zvlé mužovy co do trvání svazku manželského. Jenom v manželství, které pouze smrtí může býti rozloučeno, je žena s to, aby mohla své mateřství rozvinouti. Nerozvížitelnost manželství, které církev katolická spolu s jednotou manželství vždy úsilovně hájila, může se ovšem za nešťastných poměrů státi ženě právě tak obtížnou, jako muži. Avšak při zákonech předpokládají se zpravidla poměry normální, a při tomto předpokladě jest to slabá, muži v manželství poddaná žena, již bylo třeba vyprostiti z libovolného rozlučování manželství skrze muže. Který křesťanský muž, jenž nezávisle na denních názorech utvořil si pojem o manželství dle zákona Božího, bude se zastávati libovůle, již provedl Napoleon I. »ze státní nutnosti« či lépe pro ukojení své bezbožné ctižádostivosti rozloučení svého snatku s Josefínou? A který pravý čestný muž nebude naopak vážiti si Napoleonova bratra Luciana proto, že výše kladl věrnost ke své řádné manželce nežli nápadnictví na trůn královský nebo císařský? Ženy, jež v domnělém zájmu žen navrhuji dnes co možná snadné resp. lehkomyšlné rozloučení manželství, nevědí vskutku, co činí. Jedině církev římsko katolickou bude vždy zdobiti nepopíratelná čest a sláva, že nelekala se ničím žádného boje pro tuto Kristem stanovenou nerozlučnost manželství. Ani jediného povinností nedbalého papeže nelze uvést, jenž by v této věci byl úkolu svému nedostál. Naopak, nemalý jest počet papežů, kteří neohroženě hájili právo žen proti jejich manželům, jižto — bohužel — příliš často patřili ke stavům nejvyšším. Budiž zde vzpomenuo jedině Klementa VI. Jakub I. Aragonský pojal po smrti své první choti r. 1251 za manželku Terezii Vidaurovou. Týž však

*) Upozorňujeme tuto zvláště na překrásnou knihu faráře Mühlhausenského H. Cettyho: »Die altelsässische Familie« (»Staroelsaská rodina«, Freiburg im Br. 1891), zejména na oddíl: »Die Familie und die Ehe« (»Rodina a manželství«, str. 39—58).

žádal Klementa VI. za rozvázání tohoto manželství, jelikož prý jeho chof je stížena malomocenstvím. Papež žádost tu dne 17. února 1266 naprosto zamítl. Kdyby všechny královny na světě malomocenstvím byly stíženy — tak psal králi — nikdy prý by králům nedovolil, aby jiný snatek mohli uzavřít, i kdyby všechny rody královské proto vymřely. Král však, v boji tak statečný, neměl zmužilosti, aby přemohl sama sebe. Místo aby propustil milostníci, jež měla zaujati místo malomocné prý manželky, udržoval s ní hříšný poměr. Když po té papež měl příležitost, aby mu blahopřál k vítězným bojům s Maury vedeným, připojil k tomuto dopisu z 5. července 1266 toto napomenutí: »Co to platno, krále přemáhati a doma býti pod mocí děvky nebo sluhy! Pišeme ti to, milény synu, protože ty, vítěz nad mocnými nepřáteli, k našemu zármutku dáváš se tělem svým přemáhati tou měrou, že k pohoršení mnohých, nebojé se Boha, cizoložníci veřejně vedle své ženy sebou vodiš, k cizoložství krveprznění připojuješ a tak Boha urážíš! . . .« Když v XVI. století německý kníže Filip Hessenský, jenž slávou zbraní s králem Jakubem I. Aragonským měřiti se nemohl, pronesl přání, aby si mohl ke své řádné manželce »příženiti« ještě Markétu Saalskou, bylo přání jeho hanebným způsobem vyhověno. Ovšem že neobrátil se k papeži, nýbrž k německému »reformatorovi«, jenž papeži poslušnost vypověděl a manželství způsobem ve světě křesťanském po tu dobu neslýchaným prohlásil za »světskou věc«. Avšak s takovým křesťanstvím, které z bázně před frivolními choutkami knížat vydává na pospas nepopíratelná ustanovení evangelia, mezi něž patří zajisté i učení o svatosti a jednotě manželství křesťanského, s takovým křesťanstvím není možno čeliti útokům, jež ve svém způsobě důsledná sociální demokracie proti manželství činí.

Veliký státník Gladstone zasazoval se v letech 1856 a 1857 více než 70krát v anglickém parlamentě o nerozvížitelnost manželství. V době, kdy pojmy o pravé svobodě a rozmarné libovůli tak smutně se zaměňují, je to důkaz pevného charakteru a znamení obhájece pravé svobody ženy v manželství.

III. Žena jako člen společnosti občanské a státní.

Jelikož přirozenost lidská v ženě plně jest obsažena, má žena právo a touhu po společenských vztazích i za hranice první a nejpotřebnější společnosti, t. j. rodiny. Ba, zvláštností přirozenosti ženské jest, že náklonnost k přidružení se k jiným je u ženy ještě větší než u muže. Této touze vděčí od počátku křesťanství svůj původ ženské kláštery, jež ve středověku dosáhly tak velikého rozšíření a významu a jež bouřemi náboženských bojů a revolucí prošeďše, dochovaly se až do našich dob. Sdružení protestantských jáhenek dokazují, že všude, a to i v rozporu se zásadami Luthrovými, vystupuje týž zjev, kde na křesťanství vážně se pohlíželi. Ve středověku však vidíme, jak se ženy neprovdané sdružují i k účelům živnostenským. Idea společné součinnosti, v podstatě katolicismu spočívající, jevila se nejen v češích mužů, nýbrž i ve sdruženích žen. Dnes hledíme na zhoubné důsledky liberalismu a jeho sobětného, výstředního individualismu. Touha po sdružování a spolčování, v lidské přirozenosti kotvící, odvrátila se od bludného učení liberalismu; byť i nastala reakce zabočila částečně na extrémní scestí, sociální hnutí je přece důkazem, že zdravá přirozenost člověka nemohla býti zničena. A proto vidíme, jak i ženy zachváceny jsou proudem doby přítomné.

Ženy spojují se jak k zastupování záležitostí svého pohlaví vůbec, tak i k dosažení jednotlivých zájmů svého stavu. Zavládlá soutěž mužů a žen na poli průmyslovém, o níž, mluvíce o právech ženy jakožto individua, jsme se zmínili, jeví se nejostřeji ve sdruženích obou stran. Tak ku př. ve Vídni střetly se spolky učitelek se spolky učitelů, jelikož jednak viděly, že skutečně se jim krivdí, jednak pak se domnívaly, že jsou ostrakovány. Úkolem obcí a v poslední řadě státu jest, aby v takovýchto případech o sprostředkování a narovnání se zasadily a dle zásad spravedlnosti k obnovení společenského pokoje působily. Ostatně

však jest jisto, že ženám právě tak jako mužům přísluší právo ke společnému zastupování jejich snah.

Abyste práva svá co možná s největším důrazem uplatnily, činí zástupkyně »emancipace«, již nazvali jsme nepravou, další požadavek toho smyslu, aby se ženám dostalo přímého účastenství v životě politickém vykonáváním aktivního i passivního práva volebního do zákonodárných sborů konstitučních států. Máme tudíž budoucně, dle vzoru severoamerického, míti nejen voliče, nýbrž i voličky a vedle mužských poslanců máme míti v říšské radě a v zemských sněmích též poslance ženské. Plytkými frasemi namluví a napíší emancipované ženy ve prospěch této politické rovnoprávnosti věci skoro neuvěřitelných. »Jsou zajisté« — píše jedna z nich*) — »i mezi ženami některé, jež jsou proti politické rovnoprávnosti. Leč to jsou jenom ty, jež si nejsou ještě své poroby vědomy, jež si na své utlačování zvykly, jsou to ženy, které ve víru denního života pod poručnictvím muže, ať manžela, ať otce, zakrňují a hnují, jež pro veliké otázky, které světem hýbají, porozumění nemají a míti nemohou, jež nemohou tušiti, jak velitelsky (!) vyžadují poměry časové jejich účastenství na zákonodárství k jejich štěstí vlastnímu, jakož i ku blahu mužů.«

Hledíce k tomu, co dříve jsme pravili, můžeme své rozhodně odmítavé stanovisko k tomuto požadavku snadno odůvodniti. Nejprve je zajisté zřejmo, že takovéto účastenství se života politického je v rozporu s úkolem matky, jež jsme poznali jakožto ideál ženy. V politických bojích ztratili bychom matky, a jakého zisku bychom za to nabyli v životě politickém? Dovolují si tvrditi, že bychom nejen žádného zisku nenabyli, nýbrž že by nastala úplná korrupce života politického.

Uvedený požadavek nepravé emancipace vychází dále z naprostého zneuznávání duchovního a společenského významu ženy pro život veřejný. Nechceme vliv ženy na život národa vyloučiti tím, že jí politické

*) Lankešová-Uhlemannová: Dfe Stellung und Erziehung der Frau zur Ehe. Wien 1899. Str. 12.

právo volební v zásadě odpíráme, nýbrž chceme zachovati její veliký význam pro veřejné vzdělání a národní kulturu. Jeť naprosto nenahraditelný, kdežto přímým účastenstvím na zákonodárné činnosti by byl poškozen a zmařen. Působí totiž žena dle svého, ženám vlastního způsobu jinak než muž mocně na politické a mravní vědomí národa a vytvářením mravů a obyčejů životních působí zároveň prostředně i na zákonodárství. Proto máme též »mateřskou řeč«, kdežto slovo »otecká řeč« jest neobvyklé.

Přímé zákonodárství, jež zvyku již vytvořenému vtiskuje znamení autority, přísluší mužům. Na obyčej životní a na zvyky domácí a národní působí však ženy mnohem mocněji než muži. Jeť vliv ten tak veliký, že pokus, odstraniti ve zdravém národě zdomácnělé zvyky a obyčej bezohledným užitím politické moci, rozbil se až posud vždy o odpor žen. Emancipované ženy neznají samy své moci, chtějíce tento úkol svůj zaměnití za volební právo mužů. Z téhož důvodu pokládáme též za věc naprosto nepřipustitelnou, aby žena vstoupila v praktickou službu zákona k zastávání úřadu soudcovského, byť i studia právní sebe lépe byla absolvovala. Meze, jež idea mateřství stanoví, vylučují činnost takovou.

Dopouštěli bychom se však bezpráví na těchto ženách, kdybychom proto je samotny chtěli viniti z osobivosti nebo z nepřirozené zřůdnosti. Spíše zajisté spatřujeme v této zhoubné snaze jedné části žen po přímém účastenství na životě politickém příznak všeobecné choroby života společenského, jež hlavně povrchním a sobeckým liberalismem směřodatných mužů byla způsobena. Moderní »právní stát« je chorobnou zřůdou skutečného státu kulturního. Přirozené tvoření a vyvíjení se zákonů z mravního a právního vědomí svobodného národa nahrazeno umělým strojem na děláání zákonů. Právo se dnes fabrikuje; nepovstává a nevyrůstá více a nevystupuje již jako organický útvar. Ve zdravých poměrech společenských a zvláště ve společnosti, jež křesťanskými zásadami je proniknuta, tkví právo v národním vědomí právním, jež se tvoří z přirozené povahy poměrů. Toto »tvoření« jest po-

vlovné, nenáhlé poznávání. Co se z počátku bez jasného vědomí o nutnosti a účelnosti v rodině a v obci konalo a časem pevným obyčejem se stalo, to potvrzuje se konečně s jasným poznáním jako právoplatná norma. Tak jako se člověk v lůně mateřském dle zákonů Stvořitelových v úkrytu vytváří a tvoří, dříve než se jménem otcovým jako státní občan světlo světa uzří, tak má se tiše a v úkrytě v lůně rodiny a společnosti vytvářeti právo, dříve než se jako stvrzený zákon řádnou autoritou prohlásí. Když mravní předpisy a nadpřirozená milost křesťanství jako kvas na národy zemí západních působily, vytvořily se během dějinného a kulturního vývoje nové, specificky křesťansko-západozemské idee právní. Zákony takto povstale měly tudíž hluboké kořeny své síly v životě národa křesťanského a společnosti. Celý národ byl strážcem svého práva a svých zákonů. Při tomto přirozeném tvoření zákonů působí však žena způsobem již naznačeným jako činitel na výsost nutný. Matky zajisté hlavně vychovávají národy a proto matky zejména tvoří mravy a obyčej, dříve než od mužské (dle povahy své) autority státní obdrží formu zákona. Avšak moderní všemohoucnost státní zničila tento způsob tvoření zákonů tím, že si sama osobila práv rodiny a společnosti. Vládnoucí strana ve státě zhotoví bez ohledu na mravní blaho celku šablonu zákona a vnutí ji násilím životu národa. Stát je takto degradován na ochotného sluhu soukromých účelů. Občanská svoboda vydána v plen lidské libovůli. Je to pozoruhodné znamení naší doby, když nedávno ve velkém shromáždění katolického spolku školského ve Vídni domníval se zástupce vlády, že jest mu dle povinnosti jeho vyjádřiti svou nespokojenost, když jeden z řečníků pravil: »Neklaníme se žádné modle státní a Heglovský stát pro nás neexistuje.« Při tomto nepřirozeném potlačování života národního byla žena zasažena nejvíce. Rozvínovalať žena svou zákonotvornou činnost jako srdce rodiny v rodině a ve společnosti. Jelikož pak rodina byla spoutána, byla ochromena i mravotvorná činnost ženina. Jenom muži dovoleno, aby účastnil se fabrikace zákonů, jež pouze v politickém resp. v parlamentárním

životě se koná. I lze-liž ženě vykládati ve zlé, že se cítí odstrčenou a že, když jí řádné ženské spolupůsobení k vytváření života veřejného vinou liberálních mužů bylo odňato, činí nároky na své spolupůsobení při nikoli řádném děláni zákonů? Arci, chyba liberalismu, jež především na vrub mužů padá, se tím neopraví, když ženy zaprouce své přirozené určení dopustí se chyby ještě větší a jako emancipované voličky spolu s muži modernímu děláni zákonů se věnují. Tím by se chtěl v pravém slova smyslu čert vymítati ďáblem. Avšak to je zřejmo, že liberální přívrženci všemohoucnosti státní nemají se svého stanoviska žádného práva, upíratí ženám právo volební jak aktivní, tak passivní. Jestliže pak my se svého stanoviska křesťanského na odepření práva toho energicky trváme, žádáme s týmž důrazem, aby ženě vráceno bylo jí příslušející spolupůsobení na vytváření mravů a vědomí právního, t. j. my žádáme k osvobození ženy emancipaci rodiny, znovuzřízení křesťanské společnosti, ozdravení hospodářských poměrů, krátce: úplné rozřešení sociální otázky. Právem existující otázka ženská měla by však všem, kdož dobré vůle jsou a hnutí doby rozumějí, na paměť uvéstí, že požadavek tento je naléhavý. Zdá-li se však, že zastává se požadavku právě uvedeného, jenž ku pokroku dobra směřuje, jsem zpátečníkem, mohu i zde odvolati se na slova pokrokářské dámy Elleny Keyové: »Dle mého nejhlubšího přesvědčení jedinou věcí, již záležitost žen potřebuje, aby ze všech těch nesprávností se vymanila a zmohutněla, je právě ona nová (?) myšlenka, již bych ráda porozumění zjednala, totiž, aby těžiště vedení důkazu ve prospěch všeho toho, čeho by se od žen v budoucnosti ještě snad nadíti mohlo, posunulo se prostě na to, co již pro kulturu vykonaly «*)

*) Missbrauchte Frauenkraft, str. 70.

Z á v ě r.

Když jsme takto z nejvyššího životního úkolu ženy, aby totiž mateřství v nejšířším a nejvznešenějším smyslu ve společnosti platnost zjednána byla, odvodili též zvláštní a ženám vlastní svobodu, jest nám ku konci ještě odpověděti k otázce, jak a kde tento ideál matky nejdokonaleji se jeví. Jdeť lidstvo za ideami, a tak i kulturní pokrok ženy je možný jen tehdy, září-li jí před očima ideál mateřství v dokonalosti co možná největší. Od Boha Otce odvozuje apoštol národů všelikou moc otcovskou (k Efess. III. 15.), a v tom, že člověk uznává Boha za svého otce, záleží nejhlubší idea křesťanství. Avšak i ženě postavil Kristus Ježíš ideál její konkrétně před oči. Ideál ten stojí před námi jako skutečnost historická nejprve v církvi Kristem založené. »Domina mater ecclesia« — »paní a matka naše církev«, volá Tertullian,*) a od mučenika biskupa Cypriana pochází klassický výrok: »Nemůže míti Boha za otce, kdo nemá církev za matku.«**) A abychom doplnili trojici svědectví církve africké, uvádím ještě překrásná slova největšího učitele církevního. Sv. Augustin totiž zakončuje svoji pohrobní vzpomínku, již věnoval matce své Monice, ideálu ženy křesťanské, těmito slovy modlitby:***) »Odpočívejž tedy v pokoji s mužem svým, před nímž nikomu a po němž nikomu nebyla provdána; jemuž sloužila, ovoce přinášeje Tobě v trpělivosti, aby i jeho získala Tobě. A vnukni to, Pane Bože můj, vnukni to sluhům Tvým bratřím mým, synům Tvým pánům mým, jimžto sloužím i srdcem i jazykem i písmem, aby kdokoli toto budou čísti, u oltáře Tvého pamatovali na Moniku, služebnici Tvou, i na Patricia, jejího druhdy manžela, skrze jejichž tělo přivedl jsi mne v tento život, ač nevím, jakým způsobem. Nechat s myslí zbožnou vzpomenu na ně, kteří byli v pomíjejícím tomto životě mými rodiči, kteří i bratřím i jsou mými z Tebe

*) Ad martyres c. 1.

**) De unitate eccl. c. 6.

***) Confess. IX. c. 13.; českého překladu Jana Herčíka (v Praze 1858) str. 166.

Otce v církvi katolické matce (in matre catholica), i spoluměstany mými v nebeském Jerusalemě, po němžto vzdychají vyhnaní národové Tvoji od vyhnaní až k navrácení; aby, oč ona (Monika) prosila mne naposledy, toho hojněji se jí dostalo v modlitbách mnohých čtoucích tato Vyznání, než v samých modlitbách mých.« Tímto v pravdě sociálním duchem, jež sv. Augustin tuto slovy tak úchvatnými projevil, povinován je vroucí lásce své k církvi katolické. Církev, jakožto matka člověčenstva, která všechny národy a stavy ve svém objetí chová, spojuje věrou, jež v lásce účinná jest, lidí v jednu velikou rodinu křesťanskou. Všeliká pronikavá a vydatná činnost sociální předpokládá tento duch křesťanské lásky bratrské. Spojení touto mateřskou láskou církve rozvinuli křesťanští národové středověcí, přes mnohou surovost a drsnost, onu velkolepou činnost sociální, již uznává přítel i nepřítel. Bez této pásky duchovní, kterou jenom jedna, svatá, katolická a apoštolská církev utkáti a ovinouti může, nebude sociální otázka našich dob nikdy uspokojivě rozřešena.

Bez církve není křesťanství; proto musí požehnání křesťanství mizeti tam, kde se církví pohrdá. Nejvíce však trpí pak žena, jejíž působnost má v působení církve na lidstvo nejvznešenější vzor.

Individuálně a osobně dáno pak mateřství lidstvu v Marii, matce Ježíšově. Není to věci nahodilou, nýbrž v podstatě křesťanství hluboce jest založeno, že úcta Mariánská s pravou církví Kristovou tak těsně je spojena. Osoba matky Boží není klamným, ve fantasmii utkaným obrazem, nýbrž historickou skutečností. V panenské matce u jeslí Betlémských, v bolestné matce pod křížem ukázal se nejvyšší ideál ženskosti. Ocítá se tudíž v rozporu s evangeliem ten, kdo odírá Marii toto uznání a tím i úctu jí příslušnou. Takovéto zakrňování křesťanství může míti pro společnost, a zejména pro ženu jenom špatné následky. »Jest se nám přiznati,« psal upřímný anglikán Middleton v listopadovém čísle časopisu »The Academy« roku 1882, »že mezi všemi zly, jež nám ničící a převrat působící stránka protestantismu přinesla, nemělo žádné horšího

účinku než tvrdošíjně hubení této zušlechťující úcty; škoda tím povstalá stihla jednotejně mravy, společenské čnosti a umění.« A je to opět důkazem zdravého, křesťanského smýšlení paní Gnauckové-Kühnové, že i ona odkazuje muže, kteří v bibli věří, na Marii, pravíc:*) »Kleslo-li pohlaví ženské v Evě, povstalo v Marii. Bez Marie není Spasitele, jenž jako člověk se zrodil. Celé pohlaví mužské povinno jest ženě provedením božského úradku spásy, možností vykopení.« Proto pohled na matku Kristovu, na níž sám Kristus na kříži svého učení Jana odkázal, bude pro řešení otázky ženské ve smyslu křesťanském velice důležitý. Professor Sohm napsal ke konci své velice rozšířené knihy »Kirchengeschichte im Grundriss«, jež však má, bohužel, za základ bludný, historicky neodůvodněný pojem o církvi, tato pravdivá slova: »Nezachráni nás věda, nýbrž jedině evangelium.« V tomto evangeliu jsou však obsažena též proročká slova matky Boží: »Od této chvíle blahoslavenou mne nazývati budou všickni národové« (Lukáš I. 48). A k těmto pokolením patří též staroslavné město, v němž svůj sociální kurs slavíme. Můžeme věru opěvovati Štrasburk těmito slovy:

»O Strassburg, o Strassburg, du wunderschöne Stadt,
Die sich der Frauen hehrste zum Hort erkoren hat!«

t. j. »Štrasburku, Štrasburku, město překrásné,
Sídlo jsi vznešené Paní přejasně!«

Neboť na slavné korouhvi Štrasburské vidíme matku Boží, jež celý svět k Synu svému přivěsí a všechny lidi jako matka obejmouti si žádá. Korouhev ta byla a jest pýchou Štrasburku. V boji — jak podání hlásá — byl prapor ten při útoku vždy první a při ústupu poslední. Věren praporu tomuto kéž působí tento prakticko-sociální kurs pro sociální osvobození společnosti, a zejména ženy, dle věčných, neochvějných zásad křesťanských.

*) Das Universitätsstudium der Frauen; str. 46.

OBSAH.

	Stránka
Předmluva	5
Úvod	7
Spolupůsobení ženy a muže při řešení otázky ženské. — Poslední a nejhlubší základ ženské otázky. — Různé stanovisko, jaké lidstvo nyní k této otázce zaujímá. — Výměr svobody vůbec a svobody žen zvlášť. — Rozdělení celého pojednání.	
I. Svoboda ženy jako individua	16
Žena má nároky na stejnou mravní důstojnost a úctu jako muž. — Jednotná morálka pro muže i ženy. — Nespravedlivost moderního státu k ženě v této věci (16—23). — Samostatnost a nezávislost neprovdané ženy. — Manželství není jediným životním povoláním ženy. — Společenský význam panenství z mravních příčin svobodně zvoleného (23—29). — Právní nároky žen na držbu a nabývání vlastnictví. — Hospodářské vymanění přetížené ženy. — Úkol ženy, jež nepřírodně práce je zbavena (29—41). — Učitelky (41—42). — Studia žen vůbec a studia lékařská zvlášť (42—47).	
II. Svoboda ženy ve společnosti rodinné	48
Svoboda ženy při uzavírání sňatku a v manželství. — Nerozlučitelnost manželství.	
III. Žena jako člen společnosti občanské a státní	52
Právo žen ke sdružením živnostenským. — Volební právo žen.	
Závěr	57
Ideál mateřství uskutečněn nejdokonaleji v církvi Kristem založené a v panenské matce Ježíše Krista.	

Katolické intelligenci!

SVATÁ ZEMĚ.

Pout v obrazech z Betléma na Golgotu
se slovesným doprovodem
professora V. Müllera.

Nádherné toto dílo, jež se s originálními literárními vložkami právě tiskne, tvořiti bude album nejkrásnějších pohledů na svatá místa, v nichž narodil se, působil a trpěl Spasitel náš Ježíš Kristus.

Předběžně je celé dílo rozpočteno asi na 300 celostranných ilustrací čtvercového formátu, po způsobu děl »Letem Světem«, »Around the World« a p.

Vycházeti bude ve lhůtách 14denních v sešitech po 30 kr. (60 haléřích) o 12 obrazech, tištěných na křídovém papíře po jedné straně.

Celému nákladu bude přidána

umělecká barevná premie, představující **Ukřižování Ježíše Krista, s panoramou na Jerusaleme.**

Obrazy sestaveny jsou v chronologickém pořádku a velkým počtem svým (na 300) jakož i stkvostností výpravy předčí všechna vydaná dosud vyšla i za hranicemi.

Přihlášky přijímá každé řádné knihupectví (na 10 sešitů předplácí se zl. 3.—, poštou zl. 3.30), zvlášť :

**Cyrillo-Methodějská knihtiskárna
V. Kotrba, Praha, 200—II.**

OBRANA základů víry katolické.

Sepsal

Ph. Dr. Eug. Kadeřávek O. Praem.

Spisovatel rozdělil tento spis na dvě části: filosofickou a dějepisnou, ku které připojil stať o víře. V části filosofické jednáje o náboženství obecném vychází od slovního výměru náboženství, vědecky vyšetřuje, zdali náboženství jest, v čem záleží, je-li nutno, všeobecně, odkud jest a jakého jest rázu, a čerpá důkazy z theologie filosofické, přírodní filosofie, psychologie, filosofické morálky, věd historických a zkušenosti. Při tom všem šetřeno logiky a přihlíženo k odpůrcům, jejichž námitky týmiž zbraněmi jsou odráženy, jakými se činí. V druhém oddělení části filosofické jednáje obecně o nadpřirozeném zjevení Božím vykládá spisovatel jeho odpůrce, možnost, nutnost a prospěšnost, jakým způsobem pátrati máme po něm, kterými sudidly, kritériemi, je poznáváme; tu jest věnována zvláštní pozornost záznakům a proroctvím. Celá část filosofická jest založena na filosofii křesťanské, aristotelicko-thomistické, která jest jediná pravá. Na půdu theologicko-rozumářskou, rozumu a víře odpornou, nevloženo.

Druhý svazek — část historická se stať o víře — jest neméně zajímavý a poučný.

Dosud vyšlo 22 sešitů.

Přihlášky přijímá každé řádné knihkupectví, zvláště

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze, Melantrichova ulice.

Katolické intelligenci!

Obrázková Revue.

Obrázkový časopis pro zábavu a poučení.

Rediguje a vydává

Prof. Dr. ANT. PODLAHA.

OBRÁZKOVÁ REVUE vychází 5. a 20. dne každého měsíce o 20 stranách velkého fol. formátu s pečlivě vybraným obsahem (básně, povídky, novelly, cestopisy a různé jiné), s mnoha stkvostnými vyobrazeními v části textové a s několika obrazovými (též barevnými) přílohami v elegantní typografické úpravě.

Předplácí se na celý rok **7 zl.**, na venek **8 zl.**
(na půl roku 3 zl. 50 kr., na venek 4 zl.)

Předplatné přijímá a objednávky vyřizuje

Administrace „Obrázkové Revue“

PRAHA 200-II.

OBRANA

pravdy křesťanské ve veřejném životě.

Redakcí **P. Kopala** a vynikajících četných spisovatelů katolických vychází 5. a 20. dne v měsíci o 20 stranách.

Předplatné **3 K** pololetně přijímá

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna

V. KOTRBA,

Praha, Pštrossova ulice č. 200-II.

LEV XIII.

jeho život a působení.

Vylíčil **ADOLF SRB.**

Autor biografie Lva XIII. obohatil české písemnictví již několika pracemi, jež všechny setkaly se s velikým úspěchem. — Jsme přesvědčeni, že i toto dílo, na němž se zvláštní péčí pracoval, dojde všeobecného rozšíření.

Dílo **LEV XIII.** vychází v sešitech ve lhůtách měsíčních v nádherné úpravě. — Celkem bude asi 8—10 sešitů **3archových** po 40 kr.

Příhlášky přijímá každé knihkupectví, zvláště

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze, dům Městské spořitelny.